

BOETEN ZONDER SCHULD

PRAKTIJK IN BEELD GEBRACHT

Januari 2021

Uitkeringsgerechtigden

INHOUD

VOORWOORD	2
FRAUDE OF EEN FOUTJE? WAT WIL DE FNV?	3
INTERVIEW: SOCIAAL ADVOCaat JACQUELINE NIEUWSTRATEN	5
FRAUDE VERHALEN UIT DE PRAKTIJK	7
ANJA ELEVELD: DE BIJSTAND STRENG MAAR ONRECHTVAARDIG	8
COLUMN YOUP VAN 'T HEK: GOUDEN HETERDAADJE	10
ALS OUD VUIL BEHANDELD: VERHAAL VAN PLEEGMOEDER BARRY	11
DOOR PROBLEMEN MET DE KINDEROPVANGTOESLAG IN DE BIJSTAND, ALS FRAUDEUR AANGEMERKT BIJ DE GEMEENTE.	13
TWEETS: HET VERMORZELEN VAN DE BURGER TUSSEN RADEREN	14
INTERVIEW: SOCIAAL ADVOCaat DICK BROUWER	15
JAJA... GAUW VERDACHT, REACTIES VANUIT ENQUETE FNV	17
EN/OF. GEDOE, NOU EN OF.	19
OPINIE TRUDIE KNIJN: DE SCHANDALIGE BIJSTANDSAFFAIRE KOMT ERAAN	20
FRAUDEVERHALEN	22
GOED GEHOLPEN	23
COLUMN: BART DE KONING	24
KLACHT INGEDIEND DOOR FNV BIJ DE ILO	25
DE PARTICIPATIEWET, EEN MISLUKKING OF SLECHT BEDACHT? DOOR RONALD VAN DORLAND	26
SCHENDING INLICHTINGENPLICHT DOOR PETER KAMP	27
FNV-LID KRIJGT TE MAKEN MET ONRECHT IN SOCIALE ZEKERHEID	29
ÉÉN VOET OP DE REM, DE ANDERE OP HET GASPEDAAL: DE OPSPORINGSAPP	31
(UITKERINGS)FRAUDE IN NEDERLAND: FACTSHEET FRAUDEFESTIVAL 2018	32

VOORWOORD

OVERHEID, STOP MET PROFILEREN BIJSTANDSGERECHTIGDEN

Er is de afgelopen maanden terecht veel verontwaardiging geweest over de kinderopvangtoeslagen. Het is inmiddels genoegzaam bekend dat burgers - werknemers in dit geval - bij voorbaat verdacht werden van fraude, dat etnisch profileren een grote rol speelde en dat de overheid haar burgers in de steek heeft gelaten. Maar er is meer.

Begin vorig jaar heeft een coalitie met onder meer de FNV met succes SyRI bestreden, een lerend

algoritme dat bedoeld was om te voorspellen wie er uitkerings- of belastingfraude plegen in Nederland. SyRI werd op miraculeuze wijze alleen in de armere wijken van onder andere Rotterdam ingezet en niet in Laren of Wassenaar. De mensen in Rotterdam waren bij voorbaat verdacht. Etnisch profileren speelde ook hier een grote rol. En alsof de gerechtelijke tik op de vingers nooit heeft plaatsgehad, nam de Tweede Kamer eind 2020 de Wet gegevensverwerking samenwerkingverbanden aan. Een nog grotere en ingrijpendere datakoppelwet. Een wet die het mogelijk maakt om databases van overheid en bedrijven op een totaal ondoorzichtige manier aan elkaar te koppelen onder het mom van opsporing van zware criminaliteit. Die wet ligt nu in de Eerste Kamer, en wij hebben politici gewaarschuwd: als u deze wet aanneemt, ligt een tweede toeslagenaffaire om de hoek.

De toeslagenaffaire en SyRI maken duidelijk dat er in Den Haag, naast wantrouwen tegen burgers, nog een ander gedachtegoed heerst: je zult het als burger voelen als je ondersteuning van de overheid nodig hebt. Een akelige bijvangst van het neoliberale denken dat de markt centraal stelt en mensen die het op eigen kracht niet 'redden' daar bij voortduring aan herinnert. Denk aan de eigen bijdrage in de zorg (die vooral mensen treft die veel zorg nodig hebben). Maar het is ook de filosofie achter de toeslagen: druk de mensen maar met hun neus op de feiten over de kosten van de verzorgingsstaat. Als je gebruik moet maken van het vangnet dat wij bijstand noemen, eisen we als samenleving een vorm van vergelding. En naast de verplichte tegenprestaties zijn dat de sancties die gemeenten opleggen aan bijstandsgerechtigden.

Nu roepen Haagse politici 'ach en wee'. Ook politici uit het voormalige kabinet Rutte II, het kabinet dat die strenge aanpak bedacht. Want wat op een abstract niveau een daadkrachtig beleid leek ('pak ze maar aan die labbekakken die frauderen met ons gemeenschaps-geld'), daar blijken in de praktijk schrijnende verhalen achter schuil te gaan. Dat wisten wij als FNV allang. En niet alleen wij. Onderzoeksjournalist Bart de Koning schreef er in 2017 al een boek over: Vriendjespolitiek. Over hoe wittenboordencriminaliteit nauwelijks wordt aangepakt, maar vermeende bijstandsfraudeurs des te harder. Wij brachten als FNV een rapport uit: Snelweg of Karrenspoor. Daarin staat een trieste bloemlezing van voorbeelden over onterecht opgelegde sancties, misverstanden die tot fraude worden bestempeld en een hardvochtige overheid. Dit is allemaal al jaren bekend. Maar zelfs het feit dat na invoering van de Participatiewet mensen met een beperking ook in de bijstand kwamen, heeft landelijke - en lokale wet- en regelgevers nooit van gedachten doen veranderen.

Er waait nu blijkbaar een andere wind. Het zal iets met verkiezingstijd te maken hebben. Wie zal het zeggen? Maar wij doen er namens onze achterban van uitkeringsgerechtigden graag ons voordeel mee. Schrap het hardvochtige sanctiebeleid. Verhoog de beslagvrije voet, ook bij recidive. Stop de verplichte tegenprestatie maar help mensen aan betaald werk dat bij ze past. Verruim bijverdienmogelijkheden. En stimuleer de regelvrije bijstand en schaf de kostendelersnorm af. Vertrouwen in de burger is nodig, ook als die in de bijstand zit of anderszins steun nodig heeft. Het kan namelijk iedereen overkomen.

Kitty Jong, vicevoorzitter FNV

FRAUDE OF EEN FOUTJE?

EN WAT WIL DE FNV?

De staatssecretaris stelt in zijn brief die op 28 januari a.s. in de Tweede Kamer behandeld zal worden dat er een betere definitie van het begrip fraude nodig is in de wet:

Het doel van het introduceren van deze definitie is om expliciet te erkennen dat er verschil bestaat tussen bewuste regelovertreding en vergissingen of fouten. Ik stel het volgende voor: 'Indien een persoon de inlichtingenplicht in de socialezekerheidswetgeving niet naleeft is sprake van een overtreding. Indien een persoon de inlichtingenplicht in de socialezekerheidswetgeving opzettelijk overtreedt of grof nalatig is in de nakoming van zijn verplichtingen teneinde een wederrechtelijk voordeel te verkrijgen, is sprake van fraude.'

Een definitie geeft een signaal af ten aanzien van wanneer er sprake is van een overtreding en wanneer er sprake is van willens en wetens frauderen. Een persoon kan, door het maken van een fout, een overtreding begaan en onterecht een (te hoge) uitkering ontvangen.

Dit is vooral een vorm van 'window dressing' wat de FNV betreft als er geen aanpassingen in de wet- en uitvoering komen en ook de hoogte van de sancties/boetes blijven wat ze zijn, inclusief de terugvorderingen. De FNV heeft niet voor niets bij de ILO (zie verderop in dit boekje) een klacht neergelegd over de onmenselijk hoge boetes (100%) en sancties. Hierdoor zakken mensen onder een bestaansminimum. Die boetes moeten wat de FNV betreft dan ook uit de wet!

Omdat elke schending van de inlichtingenverplichting een overtreding is (naast het terugbetalen van te veel ontvangen uitkering) kom je met betrekking tot verwijtbaarheid in het systeem terecht. Welke situatie/handeling valt precies in welke categorie? (geen/verminderde/ normale verwijtbaarheid etc.). Bij de categorie 'geen verwijtbaarheid' staat als voorbeeld 'als de uitvoering een fout heeft gemaakt'. Maar uit het boetebesluit blijkt dat als het mede door de instantie zelf komt je dan nog steeds tegen 'verminderde verwijtbaarheid' aankijkt en dus **25% boete!** Dit moet wat ons betreft worden meegenomen bij het onderzoek. De commissie die zal worden ingesteld om het preventieonderzoek te leiden daarin moeten wat de FNV betreft ook ervaringsdeskundigen die hier natuurlijk een arbeidscontract en bijbehorende betaling voor krijgen!

De FNV wil vervolgens ook dat data gestuurde opsporingmethodes stopgezet worden. De uitspraken rond SyRI waren glashelder. De Wet Gegevensverwerking Samenwerkingsverbanden (WGS of Super SyRI) moet van tafel om nieuwe 'toeslagenaffaires' te voorkomen! Gegevens en algoritmes zijn een instrument waarmee macht wordt uitgeoefend. Het is een probleem als machtsverhoudingen hierdoor uit balans raken en als het gebruik van dit instrument niet controleerbaar is: het ondermijnt democratische controle en burgerrecht-

ten van inwoners/uitkeringsgerechtigden/werkers. Ook de ontwikkelingen van nieuwe opsporingstechnieken middels apps en dergelijke worden wat de FNV betreft on hold gezet. Hierbij moet met name gedacht worden aan de zogenaamde 'zelfinspectie-app' van de VNG. Zie <https://vng.nl/nieuws/app-voor-huisbezoeken-in-coronatijd-kan-straks-nog-veel-meer>

Het radicaal stoppen van toegang tot schuldhulpverlening en sanering bij fraude moet stoppen. Dit moet uit de wet bij een schending van de inlichtingenplicht en in andere gevallen moet er ruimte zijn voor maatwerk. Ook bij fraude kan het stopzetten van hulp onevenredig heftige consequenties hebben.

In het sociaal zekerheidsrecht moet hetzelfde gaan gelden als in het strafrecht.

Als er bovenop de terugvordering een bestuurlijke boete wordt opgelegd (de mogelijkheid is in alle socialezekerheidswetten in 1996 ingevoerd) is er in wezen sprake van een strafrechtelijke sanctie. *In het boetebesluit ligt de stelplicht en bewijslast voor verlaging van boete bij individu ofwel de omgekeerde bewijslast. Niet de overheidsinstantie moet het bewijs aanvoeren van fraude/overtreding maar het individu moet zijn onschuld kunnen bewijzen.* Dit moet uit de wet. Alleen bij sociaal zekerheidsrecht is er nu een omgekeerde bewijslast en dit moet veranderen.

De verplichting van terugvordering moet van tafel (artikel 58, lid 1, Pw). Maatwerk kan alleen als de wet daarvoor ruimte biedt. Verder moet in de Participatiewet worden vastgelegd dat gemeenten beleidsregels of een verordening moeten vaststellen met betrekking tot welke giften (in natura) verantwoord zijn om te ontvangen, terwijl je in de bijstand zit.

Op dit moment is er onevenredige aandacht voor fraude in de sociale zekerheid ten opzichte van de echte grote fraudeurs. Het zou goed zijn dat de politiek er notie van neemt welk deel van overheidsfraude daadwerkelijk bijstandsfraude is (Zie onze factsheet over fraude uit 2018) Rijke Nederlanders met bijvoorbeeld veel zwart geld op buitenlandse rekeningen of inkomen dat zij niet opgeven, kregen een 'inkeerregeling' na deze bewuste fraude. Van de belastingsite: 'Doet u alsnog vrijwillig aangifte? Dan is de boete vaak lager dan wanneer wij achterhalen dat u inkomen verzweg. Bij een juiste inkeer, zoals hierboven beschreven, krijgt u zelfs helemaal geen boete.' Uitkeringsgerechtigden echter krijgen absoluut geen coulance en altijd zonder pardon een wettelijk vastgestelde zware sanctie opgelegd. Hoezo meten met twee maten??

Zorg ervoor dat als mensen ergens van beschuldigd worden ze ook echt in bezwaar en beroep kunnen gaan. Herstel de financieel toegankelijke juridische ondersteuning: weg met de eigen bijdrage sociale advocatuur!

Zorg voor duidelijke communicatie. Het taalgebruik in de formulieren moet eenvoudiger en zorg ook voor visuele en auditieve ondersteuning daarbij. Ook de mogelijkheid om persoonlijk zaken toe te lichten of aan te vragen (ook telefonisch) moet in elke gemeente een optie zijn, naast de digitale weg.

SOCIAAL ADVOCaat JACQUELINE NIEUWSTRATEN:

'BARMHARTIGHEID MOET TERUG IN DE BIJSTAND'

Sociaal advocaat Jacqueline Nieuwstraten staat - onder andere - bijstandsgerechtigden bij die te maken krijgen met torenhoge terugvorderingen en boetes. Schending van de inlichtingenplicht in de Participatiewet wordt hard aangepakt in Nederland. 'Mensen zijn zich vaak van geen kwaad bewust.'

Nadat de moeder en dochter in de gemeente Wijdmeren landelijke bekendheid kregen door de boodschappenaffaire en de navordering van 7000 euro die daarvan het gevolg was, verdrongen politici zich om er schande van te spreken. De barmhartigheid moet terug in de bijstand en aan de verplichte boete voor het schenden van de inlichtingenplicht moet een einde komen, vindt een meerderheid in de Kamer. Niet het hardvochtige systeem moet centraal staan, maar de menselijkheid. Sociaal advocaat Jacqueline Nieuwstraten strijdt voor de menselijke maat in de bijstandswet. In haar praktijk ziet ze met regelmaat de gevolgen van het onbedoeld onjuist of onvolledig informeren van de gemeente. Met terugvorderingen en boetes als gevolg. Nieuwstraten: 'Als je als bijstandsgerechtigde aangeeft dat je niet wist dat je bepaalde informatie had moeten doorgeven of dat sprake is van een vergissing, krijg je nul op het rekest. Je had op de hoogte moeten zijn. Punt.'

Wat zou er volgens jou moeten gebeuren om te voorkomen dat bijstandsgerechtigden, zich vaak van geen kwaad bewust, in grote problemen komen omdat ze de inlichtingenplicht hebben geschonden?

'Gemeenten zouden veel meer aan preventie moeten doen. Leg de achtergrond van de bijstandsuitkering uit. In tegenstelling tot vroeger is de bijstand geen recht meer, maar een vangnetvoorziening voor mensen die niet voor hun inkomen kunnen zorgen. De huidige bijstand is bedoeld als aanvulling op wat je maandelijks zelf bij elkaar kunt scharrelen. Vertel duidelijk aan welke verplichtingen je moet voldoen en wat dat betekent voor het dagelijks leven. In plaats van ingewikkelde brieven zouden gemeenten veel vaker dit gesprek moeten voeren met hun burgers in de Participatiewet. Nu geven mensen vaak aan dat ze bepaalde dingen niet wisten of niet begrepen, bijvoorbeeld omdat ze de taal niet goed spreken. Niet wisten dat als ze 50 euro voor boodschappen hebben geleend, ze dat op basis van de informatieplicht moeten doorgeven aan de gemeente.'

Of dat ze een gift voor de verjaardag van zoon of dochter hadden moeten melden. Veel van mijn bezwaren en zaken gaan over stortingen en bijschrijvingen. Als bijstandsgerechtigde moet je kunnen aantonen dat geen sprake is van fraude en aannemelijk maken dat de storting niet in strijd is met de bijstandsverlening.'

Is dat ingewikkeld om aan te tonen?

'De overheid heeft altijd een voorsprong. De gemeente kan heel rigide de inlichtingenplicht hanteren, zonder naar achtergrond, omstandigheden en motivatie van bijstandsgerechtigden te kijken. De rechter hoeft vervolgens alleen te toetsen of het besluit van de overheid rechtmatig is. Als bijstandsgerechtigde trek je daardoor vaak aan het kortste eind. De bewijslast ligt bij jou. De gemeente vindt dat je verifieerbare stukken moet kunnen overleggen, terwijl het erom gaat of de verklaring aannemelijk is. 'Onvoldoende aannemelijk gemaakt, want geen bewijsstukken overgelegd', luidt vaak de uitkomst. Soms moet je van jaren geleden kunnen bewijzen dat je iets via Marktplaats hebt verkocht en dat een bijschrijving daarnaar te herleiden is. Terwijl de advertentie, hét bewijs, onmiddellijk na de transactie verdwijnt. Het probleem is dat dit soort vorderingen van de gemeente als fraude wordt bestempeld.'

Bijstandsgerechtigden zijn de dupe van de gure wind die sinds de jaren negentig is gaan waaien. Het repressieve beleid laat nauwelijks ruimte voor een menselijke benadering. Wat zijn jouw ervaringen?

'Als bijstandsgerechtigde heb je geen privacy meer. Niet wat betreft waar je gaat of staat, maar ook financieel niet. Je bent vogelvrij. De gemeente wil alles van je weten. Nogal wat gemeenten bejegenen bijstandsgerechtigden vanuit wantrouwen in plaats van vertrouwen. Terwijl gemeenten veel beter zouden moeten beoordelen of sprake is van bewuste fraude of van onwetendheid of nalatigheid om dingen te melden. In plaats van mensen met terugvorderingen en boetes te confronteren, met alle acute problemen van dien. Ik behandelde in 2018 een zaak van een meneer die regelmatig zijn vriendin in het oosten des lands

opzocht. Zij had een lichamelijke beperking; reizen was ingewikkeld. Hij bracht soms boodschappen voor haar mee. Zij betaalde die netjes aan hem terug. Uiteindelijk vorderde de gemeente meer dan 3000 euro terug van de man, omdat hij de informatieplicht had geschonden. In bezwaar heeft de gemeente dat teruggedraaid, omdat zijn verklaringen uiteindelijk wel aannemelijk waren. Zelfs zonder alle bonnetjes.'

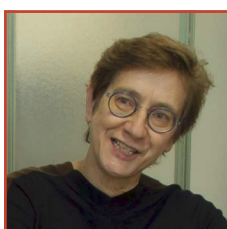
Mensen worden vermalen door het systeem. En krijgen gauw het etiket fraudeur, zonder dat echt gekeken wordt naar hun situatie.

'Klopt, maar soms gaat het ook goed. Een mooie uitspraak van begin dit jaar stemt me positief. De rechtbank heeft écht uitvoerig gekeken en was geïnteresseerd in de feiten en omstandigheden van de cliënt. Het ging om een vrouw die de informatieplicht had geschonden en niet langer recht zou hebben op de volledige bijstandsnorm, omdat haar zoon niet meer bij haar woonde en niet meer studeerde. De jongen was na zijn studie bij een tante in het buitenland gaan wonen. Maar had vergeten zich in Nederland uit te schrijven. Of de moeder maar even bijna 9000 euro aan terugvordering wilde betalen. In het beroep verdiepte de rechter zich echt uitvoerig in de feiten en achtergronden. De zoon legde op zitting uit dat hij vergeten was zich uit te schrijven. Ook kon hij bewijzen dat hij in dat andere land wel stond ingeschreven en daar woonde.

Deze rechter heeft goed gekeken naar wat het juridisch kader was en welke ruimte er was om de menselijke maat te hanteren. Niet plat uitgaan van schending van de informatieplicht. Maar op basis van feiten, bewijsstukken en verklaringen bepalen dat de verklaringen wel aannemelijk waren en dat zij de gemeente niet had benadeeld. Het was echt een mooie, bijzondere uitspraak.'

Dat zegt wel iets als je een uitspraak bijzonder vindt, omdat er in plaats van toetsing van gemeentelijk beleid, gekeken is naar omstandigheden en achtergronden.

'Er zou veel meer naar omstandigheden en de situatie van mensen moeten worden gekeken. Het ligt vaak veel ingewikkelder of anders dan de gemeente doet voorkomen. In mijn praktijk heb ik veel mensen van niet-Nederlandse komaf. In sommige culturen is het heel normaal dat je financiële problemen met hulp van je familie probeert op te lossen. Je leent bijvoorbeeld geld van je broer of een neef. De gemeente ziet dat dan als inkomsten, terwijl het wel de bedoeling is om het geld zodra mogelijk terug te betalen. De gemeente bestempelt het meteen als schending van de inlichtingenplicht, dus volgen een terugvordering en ook nog een boete. Nóg meer schuld. In Nederland mag je elkaar niet op die manier helpen zonder financiële consequenties voor jezelf. Maar wat moet je dan? Bij een liquiditeitsprobleem halverwege de maand kun je niet bij de overheid terecht.'

JACQUELINE NIEUWSTRATEN

In 1991 ging Jacqueline Nieuwstraten aan het werk bij het toenmalige Bureau Rechtshulp in Rotterdam. Sinds 2002 is ze advocaat en in 2006 ging ze aan de slag bij Advokatenkollektief Rotterdam. Ze heeft zich gespecialiseerd op het gebied van sociale zekerheid, toeslagen schuldsanering en familierecht.

INLICHTINGENPLICHT

Gemeenten moeten hun bijstandsregels baseren op de Participatiewet en de Fraudewet uit 2012. Daarin is een strenge inlichtingenplicht vastgelegd. Begin dit jaar nam de ChristenUnie het initiatief tot een wet waardoor gemeenten niet meer verplicht zijn een boete op leggen en bijstandsgeld terug te vorderen als volgens hen sprake is van schending van de inlichtingenplicht. Het kan wel maar het hoeft niet, is het idee. 'Dat zou een grote verbetering zijn. Maar je blijft last houden van verschillen in de uitvoering door de gemeenten.

In de ene gemeente mag iets wel en in de andere niet. Dat blijft voor burgers voelen als willekeur en rechtsongelijkheid', reageert Jacqueline Nieuwstraten. Een wetswijziging, breed gedragen in de coalitie en oppositie, moet meer ruimte scheppen voor het helpen van mensen in de bijstand door vrienden of familie. Gemeenten worden niet langer verplicht een boete op te leggen of geld terug te eisen. Ze mogen elk geval afzonderlijk beoordelen en vanwege omstandigheden afwijken van de terugvorderingsplicht.

FRAUDEVERHALEN

VERHAAL 1:

Ook inlichtingenplicht in de Tozo ondoorzichtig

De nieuwe regeling voor zzp'ers die zonder inkomsten kwamen te zitten door corona levert net als de reguliere bijstand problemen op als het om de inlichtingenplicht gaat. Het gaat in dit geval om een alleenstaande moeder met drie kinderen die werkte als muzikant. Het werk viel weg en ze vroeg bij de gemeente de Tozo aan. Omdat er in het Tozo-formulier niet vermeld stond dat alimentatie voor kinderen als inkomsten zou worden gezien heeft ze te goeder trouw de aanvraag gedaan. Er werd namelijk alleen gevraagd: heeft u partneralimentatie? Wat iets anders is dan rechtstreekse alimentatie voor de kinderen op een aparte rekening. Op een dag belde de dienst Werk en Inkomen van de gemeente met steeds dezelfde vraag. Namelijk of ze de alimentatie voor haar kinderen ook beschouwde als inkomen voor haarzelf. Tot drie keer toe bleef ze herhalen dat het geld van de vader maandelijks werd overgemaakt op een en/of-rekening en dat dit geld voor de drie kinderen is. Twee meerderjarige en studerende kinderen en een van 18 studierend. En dat beide

ouders dit geld aanwenden voor de studie van de kinderen. Vervolgens meldde de gemeente dat ze 2400 euro zouden terugvorderen en dat zij dit direct moest terugbetalen. In het bijstandsdossier dat is opgevraagd bleek te staan dat er sprake is van een fraudesignaal. De zaak is door de gemeente opgepakt omdat ze woonkosten-toeslag had aangevraagd en voor de aanvraag drie maanden bankafschriften heeft moeten opsturen. Deze bankafschriften zijn intern bij de gemeente doorgestuurd naar de dienst Werk en Inkomen. In de eerste aanvraag Tozo stond nergens dat kinderalimentatie tot inkomsten behoren.

De hoorzitting heeft nog niet plaatsgevonden. Vervolgens heeft ze een dag voor kerst met de gemeente gebeld en kreeg ze een klantmanager aan de telefoon, die zijn naam niet wilde vertellen en die haar onheus en denigrerend bejegende. De vrouw is vooral heel verontwaardigd omdat ze als een fraudeur wordt behandeld. Zij kan zich heel goed kan voorstellen dat bijvoorbeeld statushouders of mensen die laag zijn opgeleid geen schijn van kans hebben als ze zich tegen een dergelijk onrecht moeten verweren.

VERHAAL 2:

Willekeur gemeentelijke werkcoaches leidt tot een schuld van 70.000 euro

Een meneer uit Gouda kwam na verlies van werk in de bijstand terecht. Hij woont op dat moment nog in een koopwoning waarvoor hij een hoge hypotheeklast (woekerrente) heeft. Het huis staat 'onder water' en verkopen levert dus veel restschuld op. De bijstand is niet voldoende om deze hypotheek en vaste lasten van te betalen en nog geld over te houden om van te eten. Hij bespreekt dit met zijn eerste werkcoach die nog wel vertelt dat hij op moet passen met iets op Marktplaats aanbieden want dat daarop gecontroleerd wordt. Dat vindt hij vreemd, want dat zijn toch zijn eigen spullen. Hij zal ook wel moeten, anders heeft hij geen leefgeld door zijn hoge vaste lasten. Vervolgens verft hij het huis van zijn moeder en krijgt daar een geld bedrag voor per maand. Dit meldt hij aan zijn (inmiddels derde of vierde werkcoach) en die toont er begrip voor dat hij op deze manier wat geld bijverdient. Inmiddels is hij gestart met een traject om zzp'er te worden via de dienst Werk en Inkomen. Hij krijgt weer een nieuwe werkcoach en wordt opgeroepen om een traject te volgen als verkeersregelaar. Hij meldt dat hij al in een ander traject zit, maar daar wil deze werkcoach niets van horen. Deze werkcoach houdt vast aan de sollicitatieplicht, waardoor hij genooddaakt is te stoppen met het traject als zzp'er. Vervolgens duikt weer een nieuwe werkcoach (nummer 7) in zijn dossier. Deze dwingt

hem om (zonder overleg) een traject in te gaan dat meteen ondertekend moet worden. Weigering zou leiden tot stopzetting van de uitkering. Nadat hij daarover op een nette manier in bezwaar is gaat en een klacht indient over deze werkcoach, vraagt deze werkcoach de afdeling Werk en Inkomen om hem nogmaals te controleren. Bij dit controlegesprek is de werkcoach zelf aanwezig iets dat eerder nooit gebeurde. Uit dit onderzoek komt een vervolgonderzoek door een sociaal onderzoeker en men ziet de extra inkomsten die hij kreeg voor de verflussen voor zijn moeder (die eerder dus door de vingers werden gezien). Het einde van dat traject betekende 70.000 euro terugbetalen en onmiddellijke stopzetting uitkering... Inmiddels is de man weer aan het werk als zzp'er en uit de bijstand, maar zit hij nu wel met deze restschuld. De zaak ligt nog bij de advocaat.

Deze zaak maakt duidelijk dat ook een initiatiefwet zoals het CDA en de CU recentelijk voorgesteld hebben om de gemeente meer bevoegdheden te geven in de Fraudewet willekeur door werkcoaches niet tegen zal gaan en je dus alsnog in de problemen kunt komen als er met verschillende maten gemeten wordt door de verschillende werkcoaches vanuit de gemeente.

(In dit geval heeft een klacht indienen tegen de behandeling door een werkcoach dus geleid tot de extra controle en sancties).

DE BIJSTAND: STRENG MAAR ONRECHTVAARDIG

De boodschappenaffaire laat opnieuw zien dat de bijstand niet alleen streng is, maar ook onrechtvaardig: de bijstand wordt steeds lager en bevat steeds meer verplichtingen, terwijl tegelijkertijd de kansen op fatsoenlijk werk op de arbeidsmarkt afnemen. Over deze zorgelijke ontwikkelingen schreef ik samen met achttien andere wetenschappers in het onlangs gepubliceerde Jaarboek Sociale Vraagstukken 'Streng maar onrechtvaardig. De bijstand gewogen'.

Met het strenger worden van de bijstand neemt de vrijheid van gemeenten om maatwerk toe te passen steeds verder af. Belangrijke recente voorbeelden hiervan betreffen de invoering van de geüniformeerde sanctieverplichting en de taaleis. De beperkte, of beter gezegd, afwezigheid van de mogelijkheid tot het leveren van maatwerk, bestaat al langer bij de inlichtingenverplichting en de daaraan gekoppelde terugvorderingsverplichting. Gemeenten zijn bij het niet nakomen van die verplichtingen gehouden om die regelgeving uit de Haagse koker uit te voeren, ook wanneer dit leidt tot resultaten die, voor welhaast ieder weldenkende burger (met enig gevoel voor rechtvaardigheid), onbegrijpelijk zijn.

De boodschappenaffaire staat daarin niet alleen. Een paar jaar geleden werd de zaak over de schoonmoeder van Lange Frans breed uitgemeten in de media. Het ging hier om een bijstandsgerechtigde die in verband met een nekhermia was vrijgesteld van de arbeidsverplichting. Haar uitkering van bijna 35.000 euro werd teruggevorderd nadat zij de gemeente Amsterdam had verteld regelmatig op haar kleinkinderen te passen. Oma had de Sociale Dienst moeten inlichten over deze 'op geld waardeerbare arbeid', zo oordeelde de rechtbank in 2014.

Een ander voorbeeld speelde onlangs bij de hoogste instantie in sociale zekerheidszaken, de Centrale Raad van Beroep (CRvB). In deze zaak had een bijstandsgerechtigde beroep aangetekend tegen de inhouding van een bedrag van 360 euro op zijn uitkering. Het betrof hier een lening ter dekking van deurwaarderskosten. De betrokken bijstandsgerechtigde had onmiddellijk nadat de lening was overgemaakt op zijn rekening het openstaande bedrag bij de deurwaarder voldaan. De gemeente stelde in deze zaak dat betrokkene op het moment dat het bedrag op zijn rekening stond, hierover vrij kon beschikken. Om die reden diende de lening aangemerkt te worden als middel in de zin van de Participatiewet. De CRvB ging hier in mee en concludeerde dat de gemeente terecht het bedrag van 360 euro had teruggevorderd.

In geen van deze zaken had de rechter iets kunnen ondernemen tegen het terugvorderingsbesluit. De gemeente volgde immers de dwingende bepalingen uit de Participatiewet. En dit is precies waar 't 'm knelt. De casussen rond de boodschappen, oppas-oma en deurwaarderslening laten bovenal zien hoe de Haagse werkelijkheid is losgezongen van de dagelijkse praktijk. Deze lijkt soms vooral ingegeven te zijn door de wens het electoraat tevreden te stellen. Te weinig wordt nagegaan hoe de betreffende regels echt uitwerken in de praktijk. Zo neemt de regering op grond van 'onderzoek' aan dat bijstandsgerechtigden vrijwel volledig op de hoogte zijn van de inhoud van de inlichtingenplicht. Zoals de regering dit verwoordde: 'binnen de Participatiewet [is] de gemiddelde bekendheid met de verplichtingen 87%. Dat wil zeggen dat van iedere verplichting circa 87% op de hoogte is' (Kamerstukken I 3574 C, p. 22). Bij nalezing van het onderzoeksrapport blijkt evenwel dat het genoemde (hoge) percentage is gebaseerd op de beantwoording van een paar globale ja/nee-(enquête)vragen gesteld aan bijstandsgerechtigden. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd of het bekend is dat melding gemaakt moet worden van een wijziging van het inkomen van de partner of een wijziging in het vermogen in het buitenland. Een positieve beantwoording van deze en andere, vergelijkbare, vragen zegt echter nog niets over de juiste interpretatie van de inlichtingenplicht. Zo zullen veel bijstandsgerechtigden niet duidelijk voor ogen hebben dat moeders' boodschappen, de oppasuurtsjes voor kleinkinderen, en een lening voor deurwaarderskosten gemeld moeten worden bij de gemeente.

Een ander punt betreft de boete. Bij verminderde verwijtbaarheid, normale verwijtbaarheid, grove schuld en aantoonbare opzet bedraagt de boete bij schending van de inlichtingenverplichting respectievelijk 25 procent, 50 procent 75 procent en 100 procent Ter vergelijking: belastingplichtigen die in box 1 inkomen verzwijgen, kunnen bij grove schuld rekenen op een boete van 25 procent van het verzwegen bedrag en bij opzet 50 procent. Met andere woorden: bij grove schuld en opzet wordt een veel lager percentage (van het

verzwegen inkomen in box 1) aangehouden voor de vaststelling van het boetebedrag. Bovendien worden normale en verminderde verwijtbaarheid al helemaal niet beboet. Er lijkt overigens in het bijstandsdossier sprake te zijn van voortschrijdend inzicht nu de staatssecretaris in de brief van 12 november jl. onderscheid maakt tussen bewuste regelovertreding en het maken van een fout of een vergissing (Kamerstukken II 2020-2021, 35 374 E). Hij stelt voor om alleen in het eerste geval - het gaat dan om grove nalatigheid en opzet - het begrip 'fraude' te gebruiken. Hiermee rijst des te meer de vraag wat de - veel vaker voorkomende - 'normale' en 'verminderde' verwijtbaarheid behelzen en wat de reden is dat dit type overtredingen en vergissingen bestraft moet worden met een boete? Ter illustratie, In het geval van de deurwaarderslening werd 'het vergrijp' aangemerkt als een gedrag met 'normale verwijtbaarheid'. Maar welk verwijt valt de betrokkene hier te maken, behalve dat hij/zij waarschijnlijk net zoveel kennis heeft van de wet en deze net zo interpreteert als menig ander gedaan zou hebben?

Nu zullen sommigen stellen dat de Participatiewet misschien wel erg streng is, maar dat deze wet in ieder geval streng is voor iedereen en op dezelfde manier. Dus met het gelijkheidsprincipe zit het wel goed. Naar mijn mening ligt het nog niet zo eenvoudig. Sterker nog, ik zou willen betogen dat als gevolg van de strenge dwingende wetgeving de uitvoeringsverschillen tussen gemeenten juist zijn toegenomen. Hoe kan dat? Het antwoord is vrij eenvoudig. Door de strenge regelgeving neemt de bandbreedte toe tussen gemeenten die zich aan de wet houden (zoals de gemeente Wijdmeren in de boodschappenaffaire) en gemeenten die 'buiten de lijntjes kleuren'.

Er zijn tal van voorbeelden van gemeentelijk beleid waarin 'buiten de lijntjes wordt gekleurd'. Zo heeft de gemeente Amsterdam in haar beleid opgenomen dat bijstandsgerechtigden jaarlijks 1200 euro als gift (waaronder boodschappen) mogen ontvangen, zonder hiervan melding te hoeven maken. Ook gaan gemeenten bij het niet opleggen van boeten soms verder dan de Participatiewet toestaat, zo blijkt uit de eerder genoemde brief van de staatssecretaris SZW. Verder zag ik in mijn eigen empirisch onderzoek dat de geüniformeerde sanctieverplichting evenmin in overeenstemming met de Participatiewet uitgevoerd wordt. Uitvoerders gaven aan dat strikte naleving van die wet tot onbillijke en onwerkzame resultaten zou leiden, een fenomeen dat eveneens is gesignaleerd door de Inspectie SZW. Hetzelfde geldt voor de taaleis,

zo blijkt uit onderzoek. Kortom, gemeenten (en individuele uitvoerders) nemen soms ongeoorloofde vrijheid omdat zij de strenge regelgeving als beklemmend, onbillijk en praktisch onwerkbaar ervaren.

Aan de andere kant, wanneer strenge regels wel naar de letter van de wet worden uitgevoerd, is er weinig wat de betrokken bijstandsgerechtigden ertegen kunnen ondernemen. Daarbij komt dat, juist doordat de bijstandsuitkering het laatste financiële vangnet is, zij vaak extra kwetsbaar zijn voor druk die wordt uitgeoefend tijdens gemeentelijke 'fraudeonderzoek'. Alleen daarom al is aanpassing van de wetgeving zeer gewenst. Een sterk verruimde middelentoets en de beperking van het opleggen van boetes tot grove schuld en opzet, zijn eerste stappen naar een rechtvaardiger bijstandssysteem dat beter aansluit bij de leefwereld van bijstandsgerechtigden en hun naasten. Bijstandsgerechtigden worden bovendien minder in een afhankelijkheidspositie geplaatst, hetgeen een werkbare relatie tussen hen en de gemeente bevordert.

Anja Eleveld
Universitair Docent en Onderzoeker,
Vrije Universiteit.

COLUMN YOUP VAN 'T HEK

GOUDEN HETERDAADJE

Moest u deze week ook zo vaak aan die bijstandscntroleur uit de gemeente Wijdmeren denken? Ik bedoel die mevrouw of meneer die op een avond juichend thuiskwam en zijn of haar partner dol-enthousiast vertelde over het heerlijke heterdaadje. Hij had bij een bijstandsmoeder in de keukenkastjes gesnuffeld en tussen alle smeerlapperij van de Lidl, de Dirk en de Aldi een paar blikken uit een heuse Albert Heijn aangetroffen. Dat mocht het bijstandsmoedertje even uitleggen! Een zenuwslopend kruisverhoor volgde en na urenlang aandringen kwam het hoge woord eruit. Uit de dame die we in dit geval gewoon een smerige dievegge mogen noemen. Wat bleek? Haar moeder deed een keer per week boodschappen voor haar arm-lastige dochter en haalde wel eens iets bij de Appie. Vandaar die peperdure blikken.

Hoe kwam de controleur bij deze vrouw, die toch gewoon een lid van een criminele organisatie is? Hebben oplettende burens naar de gemeente gebeld? Heeft een jaloeerse broer of zus aangifte gedaan omdat die moeder voor de andere kinderen nooit boodschappen deed? Is er een boze ex die wraak neemt? Het is zo goed dat die bijstandsmoeder gesnapt is!

Ik las dit allemaal in een krant waarin ook een soort financieel jaaroverzicht stond. Daarin werd nog even opgesomd wat KLM afgelopen jaar aan bijstand heeft gekregen. En het bulkende Booking.com. Daarbij las ik ook nog wat de vroegere CEO van ING zo goed als zeker geweten moet hebben voor hij naar Zwitserland vluchtte. Ondertussen vertelde een rijke vriend dat hij zijn dochter belastingvrij een ton mag schenken omdat ze een huis koopt. En de rijke ouders van haar man laptten hetzelfde bedrag. Dus die kunnen voorlopig gewoon boodschappen doen. En als er weer gereisd mag worden gaan ze lekker skiën. In de zomer gaan ze naar de Franse vakantievilla van papa en mama.

Mijn hoofd was nog steeds bij de succesvolle controleur en zijn brandende geluk dat hij of zij gevoeld moet hebben bij dit gouden heterdaadje. Zal de controleur op de afdeling ook verteld hebben hoe de bijstandsmoeder alles wanhopig heeft opgebiecht? Ik hoop snikkend. De bijstandsmoeder, die we hier in de krant toch gewoon een grijpgrage ladelichter mogen noemen? Het zal haar leren.

Andere vragen: heeft de controleur van de gemeente een mooie bonus gekregen? Een lekkere vette premie van de burgemeester van Wijdmeren omdat hij of zij zo oplettend is geweest? Dat zal toch wel? Het is in deze tijd heel goed om werknemers te stimuleren en extra te belonen. Anders worden ze lui. Zeker ambtenaren. En is deze oplettende sociale rechner in het personeelsorgaan van de gemeente op het schild gehezen? Als voorbeeld! Is de controleur geïnterviewd? Heeft deze Sherlock Holmes uit mogen leggen waar en wanneer er onraad werd geroken? Bij welk blikje kaviar? Hoeveel verse ganzenlever lag er in de koelkast?

We hebben het hier over gericht spuurwerk. Een tas met boodschappen is snel uitgepakt en behendig verdeeld over de kasten. Dus we moeten de doortastende controleur diep dankbaar zijn. Dat er zo goed is door gerechercheerd. Doorvragen! Doorzoeken! De waarheid en niks anders dan de waarheid!

En wat ook zo mooi is: deze bijstandsmoeder is meteen een goed voorbeeld voor al die andere oplichters die wel eens een sjekkie van de buurman draaien. Of een glaasje wijn bij een familielid drinken. Of een middagje de auto van iemand lenen. Want ook die moeten we gaan aangeven! Mijn tip is: hou iedereen vooral in de supermarkt goed in de gaten. Ziet u een bejaarde met een veel te volle kar vraag het oudje dan op de man af: voor wie is dit allemaal? Zoveel krijgt u niet op in een week. Wie gaat u hiermee steunen? Vindt u drie pakken Bastognekoeken ook niet wat veel? Leg aan het oudje uit dat de bijstandsmoeder niet te veel verwend moet worden.

Het nieuwe jaar is begonnen. We houden elkaar in de gaten. Wie eet wat? Wie steunt wie illegaal? Waarom is jouw kar zo vol?

2021! IK HEB ER ZIN IN.

Bron: Youp van 't Hek

<https://youp.nl/columns/gouden-heterdaadje>

ALS OUD VUIL BEHANDELD

'Was ik maar nooit in Amstelveen beland', verzucht moeder en pleegmoeder Barry Rol (57). Zichtbaar aangedaan vertelt ze hoe de gemeente Amstelveen fout op fout stapelde en haar als oud vuil behandelde.

TEKST SUSAN SUKKEL, BEELD JEANNETTE SCHOLS

SCHULDHULPSANERING

Barry's verhaal begint bij haar scheiding in 2006, waar zij met een grote schuld uitkwam. Barry: 'De schulden liepen hoog op en zo belandde ik in de schuldhulpsanering. Ik woonde toen nog in Amsterdam en kreeg steun van SEZO Maatschappelijke Dienstverlening. Die mensen hebben mij fantastisch geholpen door alle schulden uit te zoeken, bezwaar te maken waar nodig en tot regelingen te komen.'

FOUT OP FOUT

Barry's verhuizing naar Amstelveen bleek het begin van een ware hel. Barry begint: 'Het heeft twee jaar geduurd voordat Amstelveen de schuldhulpsanering geregeld had. Toen ik in 2013 verhuisde naar Amstelveen heeft SEZO een compleet schuldhulpdossier aangeleverd en dat warm overgedragen aan de gemeente Amstelveen. Alles was dus panklaar om te starten met een driejarig traject. Zou je denken. Maar nee, de gemeente maakte de ene fout na de andere, beginnend bij verdwenen formulieren waardoor het hele proces opnieuw opgestart moest worden. Al met al heeft het tot mei 2016 geduurd voordat het traject eindelijk kon starten. In die periode kreeg ik een telefoontje van de gemeente, dat ik papieren moest komen tekenen. De gemeenteambtenaar weigerde mij uit te leggen wat dat dan voor papieren waren. Ik moest gewoon komen en tekenen, want anders zou ik net zo hard weer uit de schuldhulp gezet worden. Je reinste intimidatie!'

**'DE GEMEENTE AMSTELVEEN
MAAKT MENSEN KAPOT'**

PLEEGZORG

'Ondertussen woonden er nog drie pleegkinderen bij mij, waarvan de oudste zwaar ziek is. Toen hij 18 werd, kreeg ik van de pleegzorginstantie WSG te horen dat de pleegzorgvergoeding voor hem stopgezet zou worden. Met hulp van Wil Roode heb ik toen een verlenging aangevraagd tot zijn 21ste.' Barry gaat verder: 'Uiteindelijk werd dat verzoek gehonoreerd en kreeg ik de vergoeding voor de pleegzorg over die drie jaar. Er werd 12.000 euro gestort. Geloof mij: de zorg voor mijn oudste pleegkind heeft me in die jaren veel meer dan dat gekost.'

'Pal daarop kreeg ik een telefoontje van de gemeente, dat ik papieren moest komen tekenen. De gemeenteambtenaar weigerde mij uit te leggen wat dat dan voor papieren waren. Ik moest gewoon komen en tekenen, want anders zou ik net zo hard weer uit de schuldhulp gezet worden. Je reinste intimidatie!'

'Wat bleek? Ik moest 11.000 euro terugbetalen van die vergoeding voor pleegzorg, voor de schuldsanering. Terwijl die vergoedingen sowieso buiten de schuldhulpsanering vallen! Dit geval is geëindigd in een rechtszaak, zo ver moest het zelfs komen. De rechter oordeelde dat de gemeente helemaal geen formeel besluit had genomen, waardoor die hele vordering geen enkele grond had.'

BIJSTAND

Barry zucht en schiet vol. 'Dat verhaal is er maar één van de vele. Ik heb bijvoorbeeld een halfjaar moeten wachten op bijstand bovenop mijn WAO. Ik ben 80 tot 100 procent afgekeurd. Toen ik verhuisde, heb ik in januari bijstand aangevraagd. In april was er nog niks. Weer bellen, mailen... Bleek de aanvraag kwijt. Met als gevolg dat ik pas in juli bijstand kreeg. Met drie thuiswonende pleegkinderen, waarvan er één heel ziek is, is dat financieel niet te doen.'

CONTROLE OP RELATIE

Hoe bruin de gemeente Amstelveel ze bakt, blijkt wel uit hun latere aanval op Barry: ze zou samenwonen. Barry: 'Ik heb bij alle aanvragen gemeld dat ik een relatie heb en dat ik in de weekenden bij mijn partner ben, inclusief zijn naam en adres. Het is de mensen van de gemeente daarna gelukt om op mijn gesloten Facebookpagina in te breken. Zij vonden daar een oude foto van een vakantie uit 2007 met mijn partner. Zij vonden dat hét bewijs dat ik samenwoon en geen recht heb op bijstand. Zij weigerden te vertellen hoe zij aan die foto kwamen, terwijl dat toch een grove inbreuk op mijn privacy is! Op het gemeentehuis kwam ik erachter dat er zelfs gepost is voor mijn deur en bij mijn vriend. Om ons te betrappen op samenleven. Kun je je voorstellen wat dat met je doet?'

KOSTENDELERSNORM

Inmiddels is haar zwaar zieke, oudste pleegkind 22 en krijgt hij een Wajonguitkering. Barry: 'Volgens de kostendelersnorm van gedeelde kosten is daarom mijn bijstandsuitkering gestopt; mijn pleegkind zou die kosten moeten dragen. Terwijl zijn uitkering bij lange na zijn medicatie en vervoerskosten niet dekt. Verder weigert de gemeente elke mede-werking. Bijzondere aanvragen voor mijn pleegkinderen worden afgewezen; die zouden alleen voor eigen kinderen gelden.'

VRIJWILLIGERSRAAD MINIMA AMSTELVEEN

Barry vertelt verder: 'Bij alles heb ik de geweldige steun gehad van Wil Roode van Vrijwilligersraad Minima Amstelveen. Zonder haar had ik het echt niet gered. Samen met haar werd ik steeds mondiger en liet me niet meer afschepen. Want in Amstelveen word je bij de balie al afgebeukt als je een formulier komt halen. Dan weigeren de ambtenaren aan het loket je dat te geven, omdat je er zogenaamd geen recht op hebt.' 'Met Wil heb ik klacht na klacht ingediend. Het werd zelfs zo erg dat de klantmanager tegen ons stond te schreeuwen op de gang. En nooit een woord van excuus, laat staan een fout toegeven. Ik ben nu uit de schuldhulpverlening en heb met de gemeente nog maar

weinig te maken. Maar de pijn blijft. Wat ik hier vertel is nog maar het topje van de ijsberg, ik kan nog uren doorgaan. De gemeente heeft mij als oud vuil behandeld, onbeschoft en onbehouwen. Ik heb bij de gemeente mijn dossier opgevraagd en daar bleek een notitie in te zitten: 'Deze vrouw krijgt genoeg geld voor haar pleegkinderen.' Ik ben al dertig jaar met hart en ziel pleegmoeder en dat ene zinnetje voelde zó vernederend en kwetsend! Van pleegzorg wordt een mens echt niet rijk. Ik kom elke maand geld tekort.'

GEBREK AAN EMPATHIE

Barry besluit: 'Ze lijken te vergeten dat ik een mens van vlees en bloed ben. Ik ben moeder en pleegmoeder van tien kinderen en bewindvoerder voor een aantal van hen die zwaar gehandicapt zijn. Dat is niet altijd gemakkelijk en de gemeente maakte het de afgelopen jaren nog zwaarder. En dan hebben ze het lef om mij uit te nodigen voor een ontbijt tijdens De Week van de Pleegzorg. Zogenaamd om hun waardering te laten blijken. Dat geloof je toch niet? Amstelveen maakt mensen kapot. De gemeente heeft mijn enorm beschaamd en alle vertrouwen beschaamd. Ze krijgen mij er niet onder, maar het verdriet en de woede leeft in mij. Elke dag.'

DOOR PROBLEMEN MET DE KINDER- OPVANGTOESLAG IN DE BIJSTAND, ALS FRAUDEUR AANGEMERKT BIJ DE GEMEENTE

'Met het argument van een steekproefsgewijs onderzoek naar de kinderopvangtoeslag eiste de Belastingdienst in 2012 mijn gegevens op. Ik heb hen deze netjes overhandigd, maar kreeg een invordering over 2009 en 2012. Het lijkt erop dat de (buitenlandse) achternaam van mijn kinderen ermee te maken heeft gehad, nu de affaire rondom de kinderopvangtoeslag zo in het nieuws is. Toen snapte ik er niks van. Zonder kinderopvangtoeslag kon ik mijn nog jonge dochters niet bij de opvang herbergen tijdens werkuren en belandde daardoor in de bijstand. Van begin af aan ben ik tegen de Sociale Dienst heel eerlijk geweest over de belastingschuld die ik niet begreep heb ik meerdere keren om hulp gevraagd. Die kreeg ik niet. En ook geen uitleg. 'Het is ons probleem niet' en 'Dat moet u maar op een andere manier oplossen' was de reactie. Hun houding was ronduit vijandig. De Belastingdienst vorderde de schuld in door mij geen huur- en zorgtoeslag uit te keren. Dus ik leefde met mijn kinderen in de bijstand behoorlijk onder het sociale minimum.

Het lukte mij om via de rechter kinderalimentatie te regelen bij de vader van mijn kinderen. Deze alimentatie werd verrekend met mijn uitkering. Toen mijn ex een tijdje niet betaalde heb ik dat direct doorgegeven. Ook toen de betalingen gedeeltelijk weer hervat werden. In 2015 ging de gemeentelijke Sociale Dienst over in HalteWerk, het is lang onduidelijk geweest wie mijn klantmanager zou worden. Medio 2016 barstte ineens een bom: ik moest HalteWerk (lees: mijn nieuwe klantmanager) inzage geven in mijn financiële gegevens. Er werd opgemerkt dat de kinderalimentatie niet werd

ingehouden van de uitkering. HalteWerk vorderde alle kinderalimentatie in sinds 2014. Of die nou verrekend was met mijn uitkering of niet. Daarnaast begonnen de inhoudingen van de maandelijkse kinderalimentatie bijdragen weer. Het gaat hier om een bedrag wat toentertijd met medeweten van de uitkerende instantie door de rechtbank is vastgesteld én de jaarlijkse indexering van de kinderalimentatie. Of die nu door mijn ex betaald werd of niet.

Bij de rechter bleek, dat ik netjes alle informatie aan HalteWerk had verstrekt, maar dat zij dat niet in hun administratie hadden verwerkt. Mij trof geen enkele blaam, HalteWerk had zijn werk niet goed gedaan. Maar ik moest wel alles terugbetalen en werd in het systeem geregistreerd als fraudeur. Vervolgens werd ook mijn vakantiegeld ingehouden en kreeg ik in 2019 om hetzelfde feit een extra boete wegens 'achterhouden van informatie' voor mijn recht op bijstand.

Ik had het gevoel dat ik in een slechte film was beland. Ik probeerde overeind te blijven door de zorg voor mijn kinderen en me te focussen op onderwerpen waar ik de regie over kon voeren. Inmiddels had ik tot corona weer betaald werk gevonden en ben ik gelukkig uit de bijstand. Ik oriënteer me nu op werk in de zorg, daar kom ik ook vandaan. De 'schuld' aan de Belastingdienst is ingelost. Bij de gemeente staat nog een fors bedrag.... Daar wil ik zo min mogelijk aan denken. Of: het liefst zie ik deze middels een nieuwe rechtszaak ongedaan gemaakt.

Anoniem, uit Noord-Holland

TWEETS

HET VERMORZELLEN VAN DE BURGER TUSSEN RADEREN VAN REGELS EN DIGITAAL ALMACHTSGELOOF

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

1. Deze casus vraagt om een draadje over de plaats, functie en werkwijze van Het Inlichtingenbureau. In de tekst van @NOS staat een link ernaar. Het is geen MIS of alternatief voor AIVD met mannen in regenjas en gleufhoed maar een data-verrijkings-bureau.

Vrouw met bijstand krijgt boodschappen, 7000 euro teruggevorderd De gemeente Wijdemeeren zegt dat de vrouw had moeten melden dat ze de boodschappen gratis kreeg. De rechtbank is het daarmee eens. [nos.nl](#)

76 912 802

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

Als antwoord op @ZorgICTZorgen

2. Het is opgericht door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, maar is bewust gevormd als rechtspersoon met een wettelijke taak, een RWT. Het is dus geen overheidsorganisatie in de zin van een publiekrechtelijke entiteit maar voert wel een overheidstaak uit.

3 34 121

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

3. Dat is weer handig voor centrale/lokale overheden want een RWT is als stichting niet WOB-baar. Het Inlichtingenbureau(IB) wordt deels gefinancierd uit het gemeentefonds en deels door gemeenten voor diensten. Dat 1e vindt de Alg. Rekenkamer maar niets.

Algemene Rekenkamer: essentieel onderdeel wet teg...
Algemene Rekenkamer: essentieel onderdeel wet tegen zorgfraude onrechtmatig gefinancierd. Het ... [zorgictzorgen.nl](#)

10 55 138

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

4. Het IB is een informatieknooppunt voor gemeenten. O.a. voor het opsporen van fraude met uitkeringen biedt het IB diensten(producten) aan. Gemeenten kunnen databestanden opsturen. Het IB vergelijkt de daarin voorkomende data van individuen met andere databases.

2 20 96

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

5. Andere databases kunnen zijn: die van Rijksdienstwegverkeer, Dienst Justitiële Instellingen, belastingdienst, die van het UWW etc. Met die info verkrijgt men de gemeentelijke data, waarna die weer aan de gemeenten in handzame vorm teruggestuurd worden. [inlichtingenbureau.nl](#)

4 20 95

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

6. Via de belastingdienst verneemt men bankrekening nummers, saldi aan einde jaar etc. Het IB heeft wel 12 "producten" om de gemeentelijke data van uitkeringsgerechtigden te verkrijgen in het kader van de rechtmatigheidscontrole. [inlichtingenbureau.nl/Beleidssterre...](#)

2 21 94

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

7. Het zal dus niet zo zijn dat de casus waarom het in het NOS-bericht gaat handelt om een anonieme melding(klikken)maar om het gevolg van het vergelijken van databases. Daarbij kan de moeder van de vrouw bijv. een keer geld overgemaakt hebben aan haar dochter voor boodschappen.

12 25 94

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

8. De facto vindt er eigenlijk gewoon profilering plaats op basis van data van gemeenten die verrijkt worden met signalen die op een "overtreding", ja, "fraude" wijzen. Waarna het aan de betrokkene is om te bewijzen dat het niet zo is.

8 47 129

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

9. En als we denken: er is maar één zo'n instelling. Dan wil ik wijzen op het willen oprichten van het Informatie Knooppunt Zorg(IKZ) in het wetsontwerp bevordering samenwerking en rechtmatige zorg. @minvws wil weer een rechtspersoon met wettelijke basis oprichten @2eKamertweets

3 34 127

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 28 dec. 2020

10. Het IKZ moet ook een private stichting worden: dus niet #WOB-baar. Weer gaat het om een stichting die data moet gaan verrijken door koppelingen met tig grote overheidsdatabases en die van gemeenten en zorgverzekeraars.

Mag InformatieKnooppuntZorgfraude bij bestrijding ...
Mag InformatieKnooppuntZorgfraude bij bestrijding zorgfraude straks zelf winst maken? VWS ventileert d... [zorgictzorgen.nl](#)

7 37 120

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 29 dec. 2020

11. Weer gaat het om het profileren en het omdraaien van de bewijslast. De betrokkene moet maar bewijzen dat het allemaal niet zo is.

4 36 167

Wim Jongejan @ZorgICTZorgen · 29 dec. 2020

12. Dit alles bewijst de stelling dat het gaat om man-made-disaster. Terwijl de kist met het lijk van de #toeslagenaffaire nog boven de grond staat, zien we signalen van een andere affaire. Het vermorzelen van de burger tussen raderen van regels en digitaal almachtsgeloof. Amen.

45 182 522

Deze Twitter-draad verscheen op 28 december 2020. De begintweet is 341.139 maal bekeken.

Wim. J. Jongejan, huisarts niet praktiserend, publicerend op [www.zorgictzorgen.nl](#)

SOCIAAL ADVOCaat DICK BROUWER:

'DE JACHT OP BIJSTANDSGERECHTIGDEN IS ALLEEN MAAR TOEGENOMEN'

Bijstandsgerechtigden delven vaak het onderspit als gemeenten hen als fraudeur aanmerken, weet sociaal advocaat Dick Brouwer. Het beleid is volgens hem hardvochtig en repressief. 'Rechters zouden zich meer moeten verdiepen in de situaties waarin uitkeringsgerechtigden zich bevinden. Maar vooroordelen en desinteresse zijn aan de orde van de dag.'

Sociaal advocaat Dick Brouwer steekt zijn verontwaardiging niet onder stoelen of banken als het over de bejegening van bijstandsgerechtigden gaat die met 'het systeem' in aanraking komen. 'Gemeenten en rechters zitten vaak op elkaars stoel en trekken één lijn als het om vooroordelen ten aanzien van bijstandsgerechtigden gaat. Die kán een keer een vergissing maken en de inlichtingenplicht uit de Participatiewet overtreden. Daarop wordt 'ie meteen als een halve crimineel weggezet. Als de gemeente echter een fout maakt, is er niets aan de hand en kraait er geen haan naar. Dan is sprake van een kennelijke vergissing. Rechters zijn op hun beurt vaak argwanend richting bijstandsgerechtigden. Het is denken in vooroordelen. Conclusies van gemeenten worden vaak klakkeloos overgenomen. Ik zit bijna 35 jaar in het vak en het wordt er niet beter op. De jacht op bijstandsgerechtigden is alleen maar toegenomen.'

Heb je voorbeelden?

'Heb je even? Een tijd geleden meldde een cliënt zich, omdat zijn bijstandsuitkering was stopgezet. Op basis van een anonieme tip stelde de gemeente dat hij bij een scootercentrum zou werken. De man kwam daar immers regelmatig, droeg een werkuniform en at met de medewerkers een boterham mee. Zijn vader was vroeger bevriend met de baas van dat centrum en kende de man van kinds af aan. Eén en één is twee vond de gemeente: de man had de inlichtingenplicht geschonden, fraude gepleegd en onterecht een bijstandsuitkering genoten. Wat was er werkelijk aan de hand? Mijn cliënt had vroeger bij de gemeentelijke groenvoorziening gewerkt en droeg bij gebrek aan kleding dat uniform nog steeds. Bovendien wist de eigenaar van het scootercentrum dat hij in de schulden zat, nauwelijks kon rondkomen. Hij liet hem mee-lunchen. De gemeente probeerde nog aan te tonen dat een boterham financiële waarde heeft, die had moeten worden opgegeven. Maar in kort geding hebben we de zaak gewonnen.'

Eerder gaf je aan dat mensen soms vermalen worden door het systeem, omdat er een grote kloof zit tussen het gemeentelijk apparaat en de burger. Dat niet iedereen in staat is ingewikkelde maatregelen te doorgronden en te begrijpen. Kun je dat illustreren?

'Een bewindvoerder benaderde me, omdat zijn cliënt geen bijstandsuitkering meer kreeg. Zijn cliënt had geen gehoor gegeven aan het schriftelijke verzoek van de gemeente om langs te komen voor een gesprek. Omdat hij analfabeet is had hij wél met de gemeente gebeld om te vragen wat er in die brieven stond. Telefonisch kreeg hij daar geen antwoord op. Toen zijn uitkering werd stopgezet, informeerde de bewindvoerder bij de gemeente waarom er geen contact met hém was opgenomen. Hij was immers contactpersoon. 'Dat doen we nooit', luidde het antwoord. De gemeente weigerde dit 'misverstand' samen recht te zetten. 'Via een kort geding moesten we de stopzetting van de uitkering aanvechten. Tijdens die rechtszaak waren de vooroordelen niet van de lucht. Mijn cliënt vertelde dat hij, los van dat hij niet in staat was die brieven te lezen, niet zomaar elke dag bij de gemeente op gesprek kon komen. Hij werkte namelijk vier dagen per week bij de gemeentelijke groenvoorziening. Waarop de rechter direct concludeerde dat hij dus bijkluste naast zijn uitkering. Fraude! Onjuist vooroordeel. Hij kluste niet bij voor geld maar werkte daar als tegenprestatie op last van dezelfde gemeente als vrijwilliger. De rechter vroeg de bewindvoerder of hij al een nieuwe uitkering had aangevraagd voor zijn cliënt. Nee, dat had hij nog niet gedaan. De vraag of de gemeente onzorgvuldig had gehandeld kwam niet eens aan bod. Want zo overwoog de rechter: de bewindvoerder had een nieuwe bijstandsaanvraag kunnen indienen. Dus niet de gemeente maar de bewindvoerder kreeg de schuld. De gemeente komt overal mee weg.'

Gemeenten acteren vaak op basis van anonieme tips. Jij ziet in je dagelijkse beroepspraktijk hoe zaken vervolgens kloppend worden gemaakt en bewijzen niet altijd rechtmatig worden verkregen. Het doel heiligt de middelen?

'Gemeenten kunnen inderdaad alle mogelijke middelen inzetten, zonder dat ze strafrechtelijk op de vingers worden getikt. Dat onrechtmatig verkregen bewijs kunnen ze straffeloos inzetten bij de rechter. Zo plaatste de gemeente Wageningen geheime camera's in de straat van een uitkeringsgerechtigde na een anonieme tip dat de man zou werken. Wekenlang werden in die straat opnamen gemaakt. In het bewuste huis gingen mensen met lang haar naar binnen en kwamen er met kort haar uit, zo luidde de tekst onder de beelden. Vervolgens vielen gemeenteambtenaren binnen met het dreigement dat als ze niet werden toegelaten, mijn cliënt zijn uitkering zou verliezen. Dat mag helemaal niet. Eenmaal binnen zagen ze een stoel, haren en een schaar. Bewijs, maar wél onrechtmatig verkregen. Meneer had de inlichtingenplicht geschonden. Voor het gemak gingen ze ervan uit dat hij minimaal twee of drie jaar had geknipt. Hij moest aanvankelijk 55.000 euro betalen. Naderhand werd dit bedrag teruggebracht naar 35.000 euro. 'Toen ik de gemeente mededeelde dat ik de beslissing zou aanvechten bij de rechtbank, voelde men nattigheid. Daarop liet de gemeente weten dat als ik in beroep zou gaan, zij de terugvordering van 35.000 euro weer zouden verhogen naar 55.000 euro. Natuurlijk gingen we in beroep. Ook heb ik aangifte gedaan tegen het college van B&W wegens het plegen van een strafbaar feit: in het geheim filmen van mijn cliënt en zijn familie. Het openbaar ministerie weigerde er een zaak van te maken. Het OM vond dat het een zaak voor de bestuursrechter was en deze oordeelde dat het een zaak voor de rechtbank was. Wel vond de rechtbank uiteindelijk dat de gemeente een beetje onrechtmatig had gehandeld, maar de terugvordering bleef in stand.

'Tijdens het hoger beroep heb ik bezwaar gemaakt tegen het onrechtmatig verkregen bewijs, de onrechtmatige getuigenissen en het binnenvallen zonder aankondiging onder dreiging van financiële sancties. In Nederland moeten we niet willen dat overheden zich onrechtmatig en ook nog strafbaar gaan gedragen. De Centrale Raad van Beroep vond al mijn argumenten terecht en vernietigde de uitspraak van de rechtbank. Mijn cliënt hoefde uiteindelijk niets terug te betalen. Dus tóch nog recht, al moet je er lang naar zoeken. Vijf jaar heeft die zaak geduurd.'

In het bestuursrecht, waaronder de Participatiewet valt, is het aan de bijstandsgerechtigde te bewijzen dat er geen sprake van schending of opzet was. Het lijkt David tegen Goliath als je als burger het tegendeel van zo'n beschuldiging moet zien te bewijzen.

'Dat klopt. Er worden veel aannames gedaan die je moet zien te ontcrachten. Op dit moment ben ik een hoger beroep aan het voorbereiden in een zaak waarin een ernstig geestelijk zieke man ervan wordt beticht te werken in het restaurant van zijn zoons. Bij wijze van dagbesteding kwam hij daar vaak. Thuis worden zijn schizofrenie, wanen en psychoses hem te veel. Maar omdat hij op een werkvloer komt, werkt hij, is de conclusie. Alle psychiatrische rapporten ten spijt. De gemeente concludeerde dat hij zijn psychiaters wel om de tuin zal hebben geleid. Hoe hij dat zou hebben gedaan, vertelde men er niet bij. Omdat hij de inlichtingenplicht zou hebben overtreden, werd 280.000 euro teruggevorderd. Via een acceptgiro. De bijstandsuitkering werd stopgezet. We hebben al drie procedures gevoerd. De laatste stand is dat als mijn cliënt en zijn vrouw nooit meer een beroep doen op de bijstand, de gemeente bereid is de terugvordering in te trekken. Dat voorstel hebben we niet aanvaard. Wordt vervolgd. 'Het is treurig dat bijstandsgerechtigden steeds meer gecriminaliseerd worden. Bij een anonieme tip of een vermoeden, trek je al gauw aan het kortste eind. Er is nauwelijks inlevingsvermogen of mededogen.'

DICK BROUWER

Dick Brouwer is gespecialiseerd in arbeids- en socialezekerheidsrecht. Hij begon zijn loopbaan als advocaat strafrecht en familierecht in Drenthe; vervolgens werkte bij het Bureau voor Rechtshulp in Arnhem, waar hij zich vooral bezighield met loonvorderingen, cao's, ontslag, afvloeiingsregelingen en reorganisaties. Na tien jaar sociale advocatuur, maakte hij een uitstapje naar de commerciële advocatuur. In 2005 zette hij zijn eigen advocatenkantoor in Ede op, waar hij zowel betalende als pro deo-clënten bijstaat. Het recht dient er voor eenieder te zijn, luidt zijn principiële opvatting.

JAJA... GAUW VERDACHT

Eind 2019 hield de FNV een enquête onder mensen met een uitkering uit de Participatiewet. Ongeveer 1.000 uitkeringsgerechtigden deden eraan mee. Ook uit verhalen van deze mensen blijkt hoe gemakkelijk je als overtreder of zelfs als verdachte te boek staat. Een kwart van de deelnemers aan de enquête heeft wel eens een sanctie gehad. Twee derde weet echter niet zo goed waarom...

Neveninkomsten? Zelfs kleine giften worden al als inkomen aangemerkt en moeten opgegeven worden. Ook zijn ze al reden voor streng optreden. Een meneer had een gedeeltelijke korting op zijn uitkering. Omdat? 'Ik had niet doorgegeven dat ik een treinkaartje van mijn vader had gekregen om naar de verjaardag van oma te gaan.'

Ook als het geen gift is, maar een terugbetaling, krijg je problemen. 'Ik had 60 euro uitgeleend aan mijn moeder voor boodschappen, en toen die terugbetaalde, oordeelde de gemeente dat als inkomsten.' Pas met juridische ondersteuning verdween een dreigende korting van tafel. Wie goed doet, goed ontmoet. Maar niet in de Participatiewet. Een cliënt kookte vrijwillig voor een vriendin die zorgde voor twee terminale naaste familieleden. Die vriendin betaalde de boodschappen terug, via de bankrekening. Dat kwam uit: flinke korting en boete!

Maar zelfs als het niks is, moet je het opgeven... 'Out of the blue is gestopt met de uitkering omdat ik een spaarrekening had... met wel 10 hele centen erop...' Ook hier hielp alleen een advocaat.

Eind 2020 was er veel ophef over een vrouw die van haar moeder wekelijks wat boodschappen kreeg. Rekenend met Nibud-normen vorderde de gemeente een veelvoud ervan terug, plus boete. Maar minder dan de Nibud-norm kan toch niet? Nou, in de enquête is iemand die werd verhoord, omdat ze minder boodschappen deed dan het Nibud als norm hanteert. Zuinigheid is dus ook verdacht. Een andere deelnemer aan de enquête wist zelfs te sparen. 'Ik was na lang sparen op vakantie gegaan.' De consulent hoonde: 'Ik wist niet dat je van een uitkering kon sparen.' Verdacht dus: aantonen hoe je aan dat geld kwam.

Iets verkopen is ook tricky, ook al is het je eigendom. Iemand's uitkering werd gestopt, omdat hij zijn boeken via internet verkocht. Een ander moest als tegenprestatie werken bij een kringloopwinkel. Die weer spullen verkocht op een braderie. 'Ze hebben me zien verkopen.' Dat leidde tot grote problemen.

Zelfs met vrijwilligerswerk is het oppassen. Bij een cliënt die vrijwilligerswerk niet op tijd had opgegeven, werd de onkostenvergoeding gezien als inkomen en op de uitkering gekort. En ja, wat is vrijwilligerswerk? Niet tijdig opgeven van een incidentele vergoeding van iets meer dan 100 euro voor meewerken aan een eenmalig cultureel evenement, leidde tot 'terugbetalen' en drie maanden 'voorwaardelijke' strafkorting. Nog geluk gehad?

Groot geld leidt 'natuurlijk' ook tot ellende. 'Na een erfenis, die ik moest opmaken, kwam ik terug in de bijstand. Ik zou het geld te snel hebben opgemaakt.' Maand gekort. Een ander was nog zo slim om uit te rekenen dat je anderhalf keer het bijstandsbedrag mocht. Maar er klopte iets niet in de sommen, vond de gemeente. Maand korting. Weer een ander zegt: 'De gemeente heeft me zelfs proberen op te lichten nadat ik een erfenis kreeg. Ik heb er een advocaat op gezet, wat mij uiteindelijk het bedrag kostte wat ik anders kwijt was aan de gemeente. Maar ik heb mijn gelijk gekregen.' Al duurde het nog vele maanden en nog meer advocatenwerk, voordat de gemeente betaalde. Elders had een stel bij aanvang uitkering 10 mille spaargeld: wat mag. Toen kwam er een erfenis, die ze eerst moesten opeten, logisch. Maar, ze moesten ook interen op de spaarpot, tot er nog maar 2 mille over zou zijn...

Woonfraude of kostendelersnorm zijn uiteraard ook favoriete speuronderwerpen. Geeft je dochter op reis je adres als postadres op? Tsja, niet handig: kostendeler.

De automatische zware boete (noem het gerust de verdubbelaar) zorgt dat toch al arme mensen dieper in de sores raken. Niet alleen door de boete zelf, die ze niet kunnen opbrengen. Er ontstaat ook vervolgschade. 'Ik ben onterecht beticht van fraude. Ben vrijgesproken door rechter, maar blijf de codering achter m'n naam houden. Waardoor ik de schuldsanering ook niet in kan!' Het kan zo mogelijk nog erger. 'Zes maanden geheel zonder uitkering gezeten, woning kwijtgeraakt, inboedel kwijtgeraakt. Na één jaar werden wij door de rechter 100 procent in het gelijk gesteld maar de schade, ook psychisch, was toen al aangericht.'

Dat gebeurt bij mensen die zelf een fout gemaakt hebben, ook als dat onopzettelijk was. Het gebeurt zelfs als de fout bij de instantie lag... 'Na werk vinden liep de uitkering te lang door. [...] Ik attendeerde hen erop. Maar vervolgens vorderde de gemeente het dubbele terug!' Na juridische steun erkende de ene kant van de Sociale Dienst fout 'en bood hun excuses aan. Maar de andere kant, die over de invordering gaat, negeerde dat gewoon en trof een afbetalingsregeling.'

Artikel 18 met voorschriften en automatische straffen, laat consulenten vrijwel geen ruimte voor maatwerk. Maar dat heeft ook een ontmenselijking tot gevolg. Eén van de voorschriften is: je mag je kans op werk niet belemmeren door uiterlijkheden als kleding of gebrek aan persoonlijke verzorging. Hoe dat ook bedoeld is, dit is hoe het uitwerkt: 'Er werd mij door de werkcoaches keihard gezegd het is mijn eigen schuld dat ik geen werk had omdat ik te dik was.'

Je leest het in veel verhalen. Veel, heel veel, mensen in de Participatiewet hebben problemen: medisch, psychisch of een optelsom daarvan. Maar de gewone regels worden op hen losgelaten. Iemands uitkering was stopgezet, omdat de dienst had geconstateerd dat haar gordijnen altijd dicht waren. 'Woont u daar nog wel?' was de verdenking. 'Terwijl ik in die periode in een zeer zware depressie zat.'

Bij de intake van een cliënt waarschuwde de ambtenaar voor de strengheid van de gemeente. 'Bij het eerste gesprek werd je verteld wat jij allemaal moest doen om in aanmerking te komen voor een uitkering. Als jij je daaraan maar even niet zou houden, dan volgden direct sancties. De ambtenaar kwam trots met voorbeelden die de hardheid van de gemeente moesten onderstrepen.' Zelfs mantelzorg aan oma moest iemand verdedigen. Want 'iedereen heeft oma's', zo kreeg ze te verstaan. Deze verzuchting tot slot: 'Vroeger moest je ook alle gegevens overleggen, maar daarna (na invoeren Participatiewet) was de toon anders. Daarvóór ervoer ik meer begrip'.

De echte grote fraudevisser-actie februari 2020.

EN/OF. GEDOE, NOU EN OF.

Wat doe je, als je moeder op hoge leeftijd is? Er kan helaas altijd iets gebeuren. Opnames, eigen risico's, eigen bijdragen, ook te voldoen als ze die zelf niet meer kan beheren. En in het ergste geval een uitvaart kost al gauw een klein vermogen. Als je zelf het geld niet hebt, kun je hopen op de erfenis. Maar dat duurt en duurt. Ondertussen zijn er hoge notariskosten en een sobere uitvaart kost ook al flink wat. Bij elkaar kost dat al gauw 5-6 mille. Je moet het maar paraat hebben. Ouderenmagazines tippen: sluit een en/of-rekening af. Dan kun je bij het geld van je moeder om de rekeningen voor haar te betalen, ook in het ergste geval.

Maar zo'n tip geldt voor 'gewone' mensen. Niet als je in de bijstand (Participatiewet) zit. Daar kwam een inwonster van een gemeente in de Randstad onlangs achter. Ze heeft al jaren zo'n en/of-rekening met haar moeder. En zelfs een 'omgekeerde' waar haar moeder bij kan, want ook met haarzelf kan wat gebeuren. Al jaren, nog stammend uit de tijd dat ze werk had. Toen kraaide er geen haan naar.

Ineens valt een brief op de deurmat. De Sociale Dienst meldde dat uit inlichtingen van de Belastingdienst 'frauduleus handelen' zou zijn gebleken. De Belastingdienst krijgt al jaren alle info van banken, en deelt dat weer met andere instanties. Zo kwamen nu (pas) de en/of-rekeningen aan het licht.

Ze moest van alle rekeningen bankafschriften uitprinten en indienen. Dat doet ze (al heeft ze sommige uitgaven zwart gemaakt), en ze geeft ze ter plekke af. Gelukkig heeft ze een ontvangstbevestiging. Want ja

hoor, na een tijdje wordt ze gebeld met het verwijt dat men nog niks van haar gezien heeft. Kwijt. Opnieuw alles printen en inleveren. Een tweede ambtenaar neemt het over. Weer het hele verhaal doen. Maar even later neemt de eerste het dossier weer terug. Als cliënt lijkt je wel een stuiterbal.

Het verwijt is dat ze het niet heeft gemeld, dus formeel kan de dienst het zien als schenden van de inlichtingenplicht. Cliënt vindt het niet eerlijk als het geld van haar moeder en haar bij elkaar opgeteld worden. 'Haar geld is niet van mij.' Maar het spant erom of de optelsom van de rekeningen boven de vrijlating uitkomt. Afhankelijk van de peildatum en of net uitkering en AOW uitbetaald zijn.

Ze krijgt het advies de constructie te veranderen. Maar hoe dan? Anders moeten alle uitgaven en inkomsten met bonnetjes gedocumenteerd worden. Uiteindelijk: vooralsnog ziet men het door de vingers. Voor nu.

OPNIE TRUDIE KNIJN: DE SCHANDALIGE BIJSTANDSAFFAIRE KOMT ERAAN

De Participatiewet is geënt op wantrouwen en op het achterhouden van informatie, zodat mensen hun rechten niet kennen, betoogt hoogleraar Trudie Knijn.

[www.volkskrant.nl/auteur/Trudie Knijn](http://www.volkskrant.nl/auteur/Trudie%20Knijn) 10 januari 2021, 22:15

Werknemers plakken stickers op rookmelders in een magazijn, Tilburg. Beeld Hollandse Hoogte / Joyce van Belkom

Zelfs goedwillende politici hebben geen idee van de misstanden in de bijstand, blijkt uit de verbaasde en verontwaardigde reacties van Lillian Marijnissen (SP), Gijs van Dijk (PvdA) en anderen op de terugvordering door de Sociale Dienst van 7.000 euro van een mevrouw uit Wijdmeren. De boodschappen die ze af en toe kreeg van haar moeder, had ze niet gemeld en dus had ze volgens de gemeente te veel bijstand ontvangen. Dit is geen incident, maar staande praktijk. De terugvordering is zelfs een vereiste volgens de Participatiewet die de bijstand reguleert. Het gebeurt overal in het land.

Vlak voor kerst publiceerde ik met co-auteurs de bundel *Streng maar Onrechtvaardig*. Op basis van eigen onderzoek en studies van vele wetenschappers die de afgelopen jaren de effecten van de Participatiewet onderzochten, concludeerden we dat de bijstand onder

deze wet onrechtvaardig en bovenmatig streng is. De beslissing van de gemeente is een logisch gevolg van de Participatiewet, die gebaseerd is op wantrouwen: op het zoveel mogelijk beperken van degenen die al niets hebben: op het principe 'voor wat hoort wat', zodat mensen gedwongen worden zinloze activiteiten te verrichten en waardeloze trainingen te volgen in ruil voor hun uitkering; op het achterhouden van informatie, zodat mensen hun rechten niet kennen.

GIFTIGE WERKPLAATS

De mevrouw uit Wijdmeren past in het rijtje van bijstandsgerechtigden die door de gemeente Tilburg gedwongen arbeid verrichtten in een giftige NS-werkplaats, de jongere die zijn uitkering verliest omdat hij noodgedwongen bij zijn ouders gaat wonen en de mantelzorger die hetzelfde overkomt omdat ze bij haar ouders intrekt om voor hen te zorgen. Het past

bij de systematische verlaging van de bijstand sinds 2011 en resulteert in één miljoen arme mensen in Nederland.

Het illustreert hoe dit land omgaat met mensen die van de bijstand afhankelijk zijn. Net als bij de toeslagenaffaire gaat ook hier de bestuursrechter niet vrijuit. Zoals de wethouder van Wijdemeren zegt: 'Wat rechtmatig is, hoeft niet rechtvaardig te zijn.'

BESTUURSRECHTER

Inderdaad, onrechtvaardig maar rechtmatig, want de bestuursrechter van de rechtbank in Utrecht heeft de gemeente in het gelijk gesteld. Ook dat is staande praktijk. Deze rechters kijken, net als bij de toeslagenaffaire, niet naar redelijkheid en billijkheid, maar naar de letter van de wet, het kindje van de PvdA-bewindslieden Lodewijk Asscher en Jetta Klijnsma. En dus oordelen ze dat de gemeente in haar recht staat en de uitkering kan terugvorderen. De inlichtingenplicht is in beton gegoten en elke cent die een bijstandsgerechtigde ontvangt, moet worden gemeld.

Als vrijwilliger van Steunpunt Vluchtelingen De Bilt begeleidde ik een jongen die uit Syrië vluchtte na zijn vrijlating uit de gevangenis van Assad. Na twee jaar een uitkering van de Regionale Sociale Dienst (RSD) in Zeist te hebben ontvangen, kreeg hij bericht dat hij 1.000 euro moest terugbetalen omdat hij gedurende een jaar dat bedrag met kleine beetjes, steeds tientjes, had geleend van én terugbetaald aan familieleden. De RSD liet zich niet van de wijs brengen door de bewijzen van terugbetaling aan de hand van zijn bankafschriften. We stapten naar de rechter, de sociale advocaat pleitte de blaren op zijn tong maar ook de rechter had geen boodschap aan de terugbetalingen: de RSD werd in het gelijk gesteld.

SOCIALE AFSTAND

Dat politici en journalisten nu zo verontwaardigd reageren is alleen te begrijpen vanuit hun sociale afstand tot de meest kwetsbaren. Ook sociale wetenschappers ontkomen daar niet aan. Pas toen ik aan het eind van mijn loopbaan, na jarenlang wetenschappelijk onderzoek naar sociale uitkeringen, vrijwilligerswerk ging doen, zag ik hoe rigide, op plichten in plaats van rechten gebaseerd, onzinnig en wantrouwend ten opzichte van cliënten, de Participatiewet is. Toen pas merkte ik hoeveel minder compassie klantmanagers tonen dan hun voorgangers uit de jaren negentig. Toen pas merkte ik angst bij bijstandsgerechtigden. Angst om een fout te maken. Angst ook om bezwaar te maken omdat je niet weet wat de repercussies zijn. Angst dus voor de overheid.

De toeslagenaffaire is niet afgerond, de bijstandaffaire komt eraan. Renske Leijten (SP) en Pieter Omtzigt (CDA) kunnen weer aan het werk. Het zal niet meevalen: de bijstand is gedecentraliseerd en er moet per gemeente worden bekeken wat er is misgegaan. Duidelijk is al dat de Participatiewet herzien moet worden om rechten en plichten beter in balans te brengen. Uitspraken van bestuursrechters moeten opnieuw bezien worden. Ten slotte, een stevige cultuuromslag bij sociale diensten moet het mogelijk maken weer de mens achter de bijstandsgerechtigde te zien met zijn of haar potentie, beperkingen en hulpbehoeften, in plaats van een te wantrouwen misbruiker.

Trudie Knijn is emeritus hoogleraar Sociale Wetenschappen en vrijwilliger Steunpunt Vluchtelingen De Bilt.

FRAUDEVERHALEN

VERHAAL 3

Niet je hele hebben en houwen bloot willen leggen? Geen uitkering!

Ingezonden brief aan FNV:

'Jullie gaan er gemakshalve van uit dat je bijstand kunt krijgen. Ik ben al sinds 1 december 2019 aan het proberen bijstand aan te vragen. Ik ben trouwens niet de enige waar de bijstand geweigerd wordt. Ruim 60 procent van de aanvragen wordt om 1 of andere rede geweigerd. Het grootste deel komt in de problemen met artikel 17 inlichtingenplicht. Verplicht gedane uitgaves bekend maken en verantwoorden van ver voor de aanvraag, zonder een gegronde rede en dan gaat het niet eens om grote bedragen. Bij mij ging het om diverse kleine uitgaves van 8 euro tot een uitgave van 116 euro. Wil of kun je dan geen verklaring daarvoor geven: geen uitkering.

Dat percentage zal dadelijk wel gaan oplopen omdat veel gemeentes nu gaan bezuinigen op het sociaal domein. Gelet op het hoofdstuk 7 financiën, vanaf artikel 69 participatie wet krijgt de gemeente voor iedere aanvraag een budget. In het hoofdstuk 7 financiën, vanaf artikel 69 is ook geregeld dat als een uitkering geweigerd wordt, opleggen van maatregelen en de verdiensten uit de tewerkstelling, dat deze gelden dan voor de gemeentekas zijn en niet hoeven te worden terugbetaald aan de overheid. Hoe pervers wil je het hebben? Zolang de gemeentes geld kunnen verdienen aan uitkeringsgerechtigden blijf je deze problemen houden.'

VERHAAL 4

Niet 100 procent afgekeurd en dus afhankelijk van aanvulling bijstand, met alle gevolgen van dien

'Ik ben afgekeurd waardoor ik WIA ontvang. Omdat ik toen ik werkte minder kon, ben ik omdat ik aan het werk wilde blijven, minder gaan werken, werk gaan doen wat minder belastend was, maar ook minder verdiende. Uiteindelijk komt mijn WIA onder bijstandsniveau uit. Dit wordt door de gemeente aangevuld met een paar tientjes.

Sinds ik afhankelijk ben van WIA en aanvulling door de gemeente is het leven van mij en mijn vrouw een soort hel geworden. In het begin heb ik zelfs een rechtszaak moeten beginnen om mijn rechten te halen. Tijdens het eerste verhoor bij de gemeente (dit was na mijn eerste bezwaarschrift) werd ik door de toen dienstdoende ambtenaar in bijzijn van andere ambtenaren heel erg vernederd.

De gemeente schikte de zaak uiteindelijk omdat ik in mijn recht stond. Daarna een aaneenschakeling van problemen gehad. Van bestuurlijke boete tot korting, en dat voor 4 tientjes per maand.

De wet van de WIA is geheel anders dan die van de Participatiewet. Ik moet me aan die van de laatste houden, al kom ik nooit meer aan werk.

Ik ben onder dwang verplicht niet alleen mijn inkomsten te overleggen, maar al mijn uitgaven. Het was toen ik nog lid was van FNV toen ik hier ook over werd aangesproken. Waarom ik lid was van de FNV. Ik maak altijd bezwaar tegen alles dus ook tegen het tonen van uitgaven. Dit mogen ze namelijk niet vragen, maar het heeft ons veel problemen opgeleverd.

Ik heb vaak op het punt gestaan een eind te maken aan mijn leven hierdoor. Het is dat ik nu een andere klantmanager heb dat het iets beter gaat. Ik leef in constante spanning doordat ik me aan de regels van de Participatiewet moet houden terwijl ik gewoon afgekeurd ben. Onder de WIA zou ik veel meer vrijheid hebben. Die heb ik nu niet. Gevangen in mijn eigen gemeente.'

VERHAAL 5

Met een beperking in de bijstand en hetzelfde strengere regime

'Op dit moment is het onderwerp bijstand heel erg in het nieuws. Ik vroeg me af of jullie misschien ook aandacht gaan besteden aan mensen die ernstig/ongeneeslijk ziek en/of beperkt zijn en hierdoor voorgoed in de bijstand zitten. Deze groep mensen is gedoemd voor altijd in de bijstand te blijven. Met de bijbehorende strenge regels. Zij kunnen geen aanspraak maken op een arbeidsongeschiktheids uitkering of ziekte-uitkering. Dit terwijl iemand anders met exact dezelfde aan-doening of ziekte en een IVA-uitkering wél giften mag ontvangen, kan samenwonen, langere tijd in het buitenland kan verblijven, erfenis kan ontvangen enz. enz. De bijstand is een tijdelijk vangnet om te kunnen voorzien in de noodzakelijke kosten van het bestaan. Er zou een nieuw, IVA gelijkwaardig, concept moeten worden bedacht. Ik hoop dat u hier naar wilt kijken, mensen worden op deze manier niet alleen beperkt door hun ziekte, maar ook door de regels in de bijstand. De levenskwaliteit is daardoor een stuk lager dan mensen die wel een IVA o.i.d ontvangen.'

GOED GEHOLPEN

Dankzij de hulp van een bondsadvocaat, en een collega-kaderlid, won JanDirk Keuter (53) zijn zaak tegen de gemeente Velsen. Die had hem onterecht gekort op zijn bijstandsuitkering. Bizar detail: het ging om slechts 60 euro. 'Het is pure pesterij.'

TEKST EVA PRINS BEELD JEANNETTE SCHOLS

Met enige regelmaat doet JanDirk Keuter boodschappen voor zijn moeder – en daarbij schiet hij wel eens geld voor. Zij maakt dat vervolgens weer netjes over op zijn rekening. 40 euro was het in september 2017. Twee maanden later had Keuter toevallig ook nog wat geld voorgeschoten aan een vriend: 20 euro. Ook die had het een paar dagen later netjes over gemaakt.

PRINCIPEZAAK

'Inkomsten', oordeelt de gemeente Velsen als Keuter in januari 2018 met zijn bankafschriften op de verplichte hercontrole komt. Zijn uitleg mag niet baten: de Sociale Dienst houdt 60 euro in op zijn eerstvolgende uitkering.

Kort na de hercontrole krijgt Keuter bovendien een brief dat hij een boete tegemoet kan zien omdat hij de inlichtingenplicht heeft geschonden: hij had die 'inkomsten' moeten melden. Keuter geeft in een gesprek bij de Sociale Dienst nogmaals tekst en uitleg. Naar dit gesprek neemt hij voor de zekerheid een collega-FNV-kaderlid mee. Keuter: 'Ik had er vooraf geen goed gevoel over, daarom had ik hem erbij gevraagd. Als getuige.' Een slimme ingeving – zo zal later blijken.

Weer geeft de Sociale Dienst geen krimp. Die 60 euro zijn inkomsten. Punt. Keuter: 'Ik zei: dan moet het maar op de harde manier.' Want weliswaar betrof het slechts 60 euro, voor Keuter is het een principezaak. 'Al ging het om 6 euro. De gemeente heeft er geen recht op – en ook niet het recht me zo te behandelen, alsof ik lieg. Van dit soort onrechtvaardigheid ga ik echt steigeren.'

HOORZITTING

Keuter schakelt de juridische dienst van de FNV in. Maar ook voor de brieven van de advocaat houdt de gemeente Velsen zich doof. Dus komt het tot een hoorzitting. Hierbij besluit een onafhankelijke voorzitter, na het horen van beide partijen, wie er gelijk heeft. Op de hoorzitting beweert de gemeente Velsen glashard dat Keuter tijdens het gesprek alle medewerking had geweigerd. Maar gelukkig is daar de FNV-collega die dit als 'pertinente leugen' kan ontkrachten. Het 'schitterende pleidooi' van de advocaat doet de rest: Keuter wordt in het gelijk gesteld. En de

JANDIRK KEUTER: 'VAN DIT SOORT ONRECHTVAARDIGHEID GA IK ECHT STEIGEREN'

gemeente Velsen 'veroordeeld' tot het betalen van de proceskosten van ruim 1.000 euro. 'Dat zijn een dure 60 euro geworden', schampert Keuter, 'maar blijkbaar vindt de gemeente Velsen het oké om zo met gemeenschapsgeld om te gaan.'

PURE PESTERIJ

'Bizar' en 'diepriet' noemt hij de hele zaak. 'De advocaat zei ook al: dit gaat helemaal nergens over, het is pure pesterij. Maar ondertussen gaat er van iedereen wel veel tijd en energie inzitten. We zijn inmiddels een half jaar verder.' En zonder de kundige hulp van de advocaat, en de 'getuigenis' van zijn FNV-collega, had de zaak zich nog veel langer voortgesleept – daar is Keuter van overtuigd. En of hij hem dan ook gewonnen had? 'Dan was het hun woord tegen het mijne geweest. En de gemeente Velsen deinst er dus niet voor terug om zich te verlagen tot keiharde leugens.'

Zijn advies luidt dan ook: 'Neem altijd een kaderlid van de bond mee naar gesprekken, zeker als er iets op het spel staat.'

COLUMN BART DE KONING

DAT IS GEWOON HOE HET STELSEL WERKT

Ik heb ooit als vrijwilliger vluchtelingen wegwijs gemaakt in Nederland. Zo ook 'S. uit Eritrea. Hij vertelde dat hij graag elektromonteur wilde worden. Hij werkte heel hard. Naast zijn inburgeringscursus werkte hij in een restaurant (wit, dat was nog een hele administratie om door te geven aan de gemeente) en oefende hij zijn Nederlands met mij. Begin 2017 ging hij een opleiding voor elektromonteur volgen. Hij ging dus uit de bijstand en kreeg vanaf 1 februari studiefinanciering. Toen ik op 3 maart 2017 voor onze wekelijkse afspraak bij hem kwam, was hij zenuwachtig over een brief van de gemeente. Hij begreep niet wat er stond, maar had wel heel goed door dat de toon onheilspellend was. Ik las de brief door en ik dacht in eerste instantie ook dat hij in de problemen zat. De tekst was bepaald grimmig, met in een omljnd kader teksten als 'dwangbevel', 'executoriale titel', 'beslag', 'invorderen' en 'deurwaarder'.

Pas toen ik de brief rustig nog een keer doorlas, ontdekte ik wat er aan de hand was. Zijn studiefinanciering was al ingegaan, terwijl de bijstand nog een maand had doorgelopen. Hij moest dus 592,22 euro teveel ontvangen bijstand terugbetalen. Dat was niet zijn fout, dat was gewoon hoe het stelsel werkt. Het was logisch dat hij die maand bijstand moest terugbetalen, maar de hele brief suggereerde dat S. een fraudeur was die gesommeerd moest worden tot terugbetalen. Ik heb hem gerust kunnen stellen en hij heeft het geld netjes terugbetaald.

Wat mij vooral trof, was dat zo'n aardige jongen, die zo ontzettend zijn best doet, op zo'n manier wordt afgeblaft. Die brief deugde echt niet: het was in onbegrijpelijk Nederlands (ik moest als econoom met veel ervaring in juridische zaken de tekst ook twee keer lezen) en zeer negatief van toon. Waarom sturen ze niet gewoon een brief op taalniveau B1 ('Jip & Janneke') waarin ze iemand feliciteren met zijn nieuwe stap, maar er wel op wijzen dat terugbetalen belangrijk is? Dat snapt iedereen. Als mensen dan niet terugbetalen, kun je voor de kwaadwillenden alsnog een boze brief met zware juridische termen sturen.'

Bart de Koning (1967) is onderzoeksjournalist en auteur van de boeken *Alles onder controle*, *Operatie Blauw*, *De veiligheidsmythe* en *Vriendjespolitiek*, waarvoor hij in 2018 de Anti Fraude Award won.

De Koning is zelfstandig journalist en schrijft onder andere voor FTM (Follow the Money), de Volkskrant, HP/De Tijd en Maarten!.

FNV DIEN KLACHT IN BIJ HET ILO IN AUGUSTUS 2018

INZAKE DE PARTICIPATIEWET EN DAARMEE SAMEN HANGENDE BOETE-SANCTIEBELEID.

'De klacht betreft werk wat wordt opgelegd als voorwaarde voor het ontvangen van een sociale uitkering'.

EEN KORTE SAMENVATTING VAN KLACHT INZAKE ARTIKEL 1(1) EN 2 (1):

De commissie merkt op dat de FNV in haar opmerkingen verwees naar de in 2015 aangenomen Participatiewet, volgens welke het recht op een minimale sociale uitkering afhankelijk is van het aanvaarden en verrichten van onbetaald werk. Er wordt geen loon betaald omdat werk wordt beschouwd als wederkerig inzake het ontvangen financiële voordeel. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren en de handhaving van de wet. Weigering om arbeidsactiviteiten te verrichten ten behoeve van de samenleving houdt in dat 100 procent van de uitkering wordt ingetrokken gedurende ten minste één, maar maximaal drie maanden. De FNV voerde aan in de klacht dat de verplichte verlaging van 100 procent van de uitkeringen een uiterst strenge sanctie vormt waarmee mensen onder een vereist bestaansminimum zakken. De FNV constateerde verder dat in de praktijk misbruik was geconstateerd bij de uitvoering van de maatregel 'tegenprestatie/re-integratie verplichting' waarbij statushouders banen die voorheen reguliere banen waren als onbetaald werk vervulden.

Het comité was van oordeel dat in gevallen waarin uitkeringen geen aanspraak vormen op basis van eerder werk of premies, maar bestaan uit een sociale maatregel die op puur sociale gronden aan personen wordt toegekend, de eis om enige werkzaamheden in ruil voor de uitkering te verrichten wellicht niet hetzelfde inhoudt als verplichtte arbeid in de zin van het verdrag (forced labour) maar dat ze daarvoor meer informatie nodig heeft vanuit de regering en heeft de regering verzocht om meer informatie over vooral de aard en de duur van de opgelegde activiteiten.(...)

De FNV geeft aan dat het niet ongebruikelijk is dat betrokkenen enkele maanden, soms wel een jaar, onbetaald werk moeten verrichten van maximaal 32 uur per week, wat nauwelijks als 'enig werk' kan worden aangemerkt. Volgens de FNV heeft het Nederlands Instituut voor de Rechten van de Mens herhaaldelijk zijn bezorgdheid geuit over de willekeurige criteria die gemeenten hanteren, waaronder de duur van het onbetaalde werk, het aantal wekelijkse arbeidsuren en de onevenredige sancties die worden opgelegd aan personen die al onder het bestaansminimum leven. (...)

Het college stelt regels met betrekking tot de duur en aard van de onbetaalde arbeid, die in beginsel van beperkte duur en omvang moet zijn, maatschappelijk nut moet hebben en niet mag leiden tot verdringing op de arbeidsmarkt. De commissie verzoekt het kabinet daarom gedetailleerde informatie te verstrekken over de uitvoering van de Participatiewet in de praktijk, zoals relevante afspraken die in verschillende gemeenten worden gehanteerd, waaronder het aantal personen dat onbetaald werk verricht, de verrichte werkzaamheden, de werktijden en de duur van de onbetaalde werkzaamheden, evenals het niveau van de uitkeringen die de betrokken personen ontvangen.

Die informatie is nog niet verstrekt en als FNV hebben we de ILO commissie inmiddels het rapport van de FNV van 14 december 2020 over verdringing toegestuurd met het verzoek om snel tot een uitspraak over te gaan inzake werken zonder loon en ook waar het de onmenselijk harde sancties betreft.

<https://www.fnv.nl/getmedia/b5e7afbe-8f76-409d-b191-e79830884e8e/Rapport-verdringing-FNV-Uitkeringsgerechtigden.pdf>

DE PARTICIPATIEWET, EEN MISLUKKING OF SLECHT BEDACHT.

'DE GEMEENTE OP SPEURTOCHT NAAR VERMOEDELIJKE FRAUDEURS'

DOOR RONALD VAN DORLAND. ENSCHEDE 17-01-2021

De afgelopen tijd is er veel aandacht in de media voor mensen die worden bestempeld als bijstand fraudeur. Maar zijn ze dat ook? Het blijkt uit de vele verhalen dat veel gemeenten, waaronder ook Enschede, onorthodoxe en inhumane, en ja, soms onwettige middelen inzetten om op die manier vermeende fraudeurs op te sporen. Waarbij soms een anonieme melding vaak meer waarde heeft dan de in bezit zijnde kennis.

Sinds de invoering van de Participatiewet (kortweg P-wet) in 2015 zijn er al diverse casussen geweest van bijstandsgerechtigden die door de P-wet in de problemen zijn gekomen. Een van die gevallen ben ikzelf en dat is dan ook de reden dat ik als ervaringsdeskundige het hele verhaal van alle misstanden ben gaan volgen. Dit neemt steeds meer tijd in beslag, maar dat heb ik er voor over. Ik ben hiervoor al meermaals in de diverse media verschenen en dat heeft een doel. Hiervoor zijn de media van groot belang en dat niet alleen voor mijn eigen casus, maar zeker ook voor die van anderen. Het gebruik van diverse media maakt het mogelijk om misstanden openbaar en bekend te maken.

Bij de lokale omroep van 1Twente waren al diverse keren monologen te zien over mensen die veelal werden bestempeld als fraudeur, in de ogen van de ambtenaren die belast waren met het opsporen van fraudeurs. Deze ambtenaren waren, en zijn nog steeds, vastgepind op beleidsregeltjes en verordeningen, opgesteld door wethouders en collegebestuurders. De grootste fouten van de P-wet is de te grote vrijheid die ambtenaren hebben om te snel en makkelijk een oordeel te vellen en daardoor onnodige sancties op te leggen. Door dit feit zijn er in mijn en veler ogen helden nodig zoals René Beunders van Stichting Sociaal Hart Enschede, om mensen met bijstands problemen bij te staan en te ondersteunen. Ook zijn daar natuurlijk meerdere advocaten en

Diaconaal Platform Enschede als ook de oppositie partijen in de gemeente maar ook de FNV.

Natuurlijk is de laatste tijd duidelijk geworden dat dit een landelijk probleem is geworden dat in veel gemeenten voor komt.

Wat is dan, naast het te snel constateren, beschuldigen en sanctioneren, nog meer aan de hand? In veel casussen is duidelijk een en hetzelfde probleem te onderkennen. Veelal is de bestempeling van fraudeur het gevolg van Artikel 17 van de P-wet.

Deze houdt in de zogenoemde 'inlichtingenplicht'. Deze plicht wordt te pas en te onpas gebruikt c.q. misbruikt. Zo is hij voor de meeste bijstandsgerechtigden niet eens bekend, wat dus een van de grootste oorzaken is van de meeste problemen waarover je leest in de media. Mensen in de bijstand of kennissen en vrienden weten gewoonweg niet dat je een gift, op welke manier dan ook, aan de bijstandsgerechtigde of gezinsleden, maar bijvoorbeeld ook ondersteuning met niet-materiële of financiële middelen, moet opgeven aan de gemeente. Daarom is naar mijn mening Art.17 ook een privacygevoelig hang-en-wurg artikel dat snel moet worden aangepast naar een meer humaan en rechtvaardig artikel. Fraude bestrijden moet, maar doe het humaan en goed.

Mijn oproep aan de lokale politiek: kijk naar de ruimte en gebruik die met ethiek. Mijn oproep aan de landelijke politiek, neem de P-wet op de schop, want deze maakt mensen ziek.

Ronald van Dorland. Ervaringsdeskundige en eigenaar Hulpaandeminima.nl

Bronnen: OmArm Enschede - 1Twente Tubantia.nl, het laatste nieuws uit Twente en de Achterhoek | tubantia.nl Homepage | Overheid.nl Diverse media.

SCHENDING INLICHTINGENPLICHT

ARTIKEL 17 PARTICIPATIEWET EN DE WW

DOOR PETER KAMP

Schending inlichtingenplicht, artikel 17 Participatiewet. Voer dit in op [Rechtspraak.nl](https://www.rechtspraak.nl) en je krijgt honderden uitspraken van de rechter hierover. Zo ook de volgende zaak, die nog maar kortgeleden voor de rechtbank kwam.

Het gaat over een kleine gemeente in het oosten des lands, de betrokken bijstandsgerechtigde had in 2017 een parttime baan voor 20 uur in week, die helaas net niet genoeg opleverde om de bijstand vaarwel te zeggen. Na een half jaar werd het contract niet verlengd en belandde de bijstandsgerechtigde in de WW voor drie maanden.

WERKWIJZEN

De werkwijze van de gemeente: de bijstand wordt in de opvolgende maand rond de twaalfde betaald, dus de bijstand over december wordt betaald in januari. Fiscaal gezien telt deze betaling, ofschoon betaald in het nieuwe jaar, mee voor het oude jaar. Dit is geen probleem zolang er geen sprake is van een voorliggende voorziening. Het rechtmatigheidsonderzoeksformulier (Rofje) moet ingeleverd zijn uiterlijk op de vierde van de nieuwe maand.

De werkwijze van het UWV: op de eerste van de nieuwe maand staat het inkomstenformulier klaar en kan de uitkeringsgerechtigde zijn inkomsten doorgeven over de maand ervoor. De WW wordt dan binnen veertien dagen betaalbaar gesteld. In de praktijk is dat meestal een dag of vijf, zeker als er geen te verrekenen inkomsten zijn. De WW wordt ook niet eerder betaalbaar gesteld dan dat de uitkeringsgerechtigde het formulier heeft ingevuld. Daar heeft de uitkeringsgerechtigde een maand de tijd voor. De WW over de maand december wordt dus betaald in januari. Fiscaal gezien telt deze betaling mee voor het nieuwe jaar, zoals gebruikelijk is.

SCHENDING INLICHTINGENPLICHT!

Terug naar de bijstandsgerechtigde, hierna te noemen 'cliënt', wonende in de kleine gemeente in het oosten des lands. Vanaf oktober ontving zij een WW-uitkering en gaf dit uiteraard door aan de gemeente, zodra de betaling had plaatsgevonden en er beschikking was over de uitkeringsspecificatie. Tot aan januari ging dat goed, de WW over oktober, betaald in november, werd verrekend met de bijstand over november. Op 1 januari geeft zij weer haar inkomsten door aan de WW en op de vierde januari had ze reeds beschikking over de specificatie en was de uitkering op haar rekening gestort.

Denkende aan de inlichtingenplicht, gaf ze zowel de WW over de maand november als december door. Toen barstte de hel los: beschuldiging schending inlichtingenplicht over de maanden oktober en november.

Ondertussen had cliënt zich ingeschreven bij de Kamer van Koophandel want ze had toestemming gekregen om als parttime ondernemer, of tewel overige inkomsten, aan de slag te gaan, met als doel uit de bijstand te komen. Het gevolg hiervan was dat de bijstand over januari 2018, te betalen op 12 februari, werd opgeschort. Wederom schending inlichtingenplicht! Er volgde een heronderzoek, cliënt moest bankafschriften aanleveren en de complete boekhouding van haar parttime onderneming. Van enige boekhouding was nog geen sprake, er waren enkel kosten gemaakt, inschrijving KvK 65 euro, en een website gelanceerd.

In de eerste week van februari werd de laatste WW-periode over de periode januari uitbetaald, een bedrag over acht dagen. Op 23 februari 2018 ontving cliënt een e-mail van de uitkeringsadministratie dat indien zij de uitkeringspecificatie van het UWV zou inleveren, de bijstand over januari betaalbaar gesteld kon worden. Zo geschiedde. En een paar weken later werd hetzelfde bedrag nog eens in mindering gebracht op de bijstand over februari. Een geweldig gedoe om dat weer in orde te krijgen.

De WW over december, betaald in januari, werd deels verrekend met de bijstand over december en het resterende bedrag werd uitgesmeerd over een aantal maanden. Het resultaat: financiële problemen bij cliënt en fouten bij de berekening van de forfaitaire vakantie-toeslag over de WW. Over 2017 had cliënt een netto-inkomen dat onder het bijstandsniveau lag, het bruto-inkomen was zo'n 2000 euro hoger dan de bijstandsnorm, maar dat is weer een ander verhaal dat tegelijkertijd speelde. Heel kort: loonkostensubsidie, betaald door de gemeente aan de werkgever, is opgeteld bij de bijstand van cliënt. Deze zaak dient medio februari 2021 bij de CrvB.

RESULTAAT HERONDERZOEK

Er bleek nog een heel oude bankrekening in leven te zijn, waarvan cliënt in de veronderstelling was dat deze niet meer bestond. Schending inlichtingenplicht! Maar waarom was deze bankrekening niet eerder naar boven gekomen bij het onderzoek naar het recht op bijstand bij aanvraag en ook niet bij de jaarlijkse heronderzoeken? Is de gemeente dan niet ook in gebreke?

Cliënt zou de beschikkingen aangifte bij de Belastingdienst niet hebben ingeleverd over de jaren 2015 en 2016. In 2015 was er kennelijk een teruggave geweest van 21 euro. 2016 was een nihil aangifte maar wel weer schending inlichtingenplicht! Heeft de gemeente niet zelf tot deze gegevens toegang en is dit het dubbel opvragen van informatie? En waarom hebben ze dit in de jaren ervoor nooit gevraagd of stond het vermeld in het voor besluit toekenning van de bijstand?

Het zogenaamd te laat doorgeven dat cliënt zich had ingeschreven bij de KvK, werd ook meegenomen in het boetebesluit. Informatie die reeds bekend was bij de consulent werk en inkomen, maar cliënt wordt ervan beschuldigd de inlichtingenplicht te hebben geschonden.

Het vierde punt in het besluit, daarvan was niet duidelijk waar dat over ging. Het kon slaan op de bovenstaande punten maar ook betrekking hebben op de Wv. Er werd in dit geval geen boete opgelegd maar wel een waarschuwing met een proeftijd van twee jaar. Nu weten we dat waarschuwingen, ook al is de proeftijd voorbij, een eigen leven kunnen gaan leiden en indien zich weer een incident voordoet, de bijstandsgerechtigde altijd in het nadeel is; eens stout, altijd stout!

foto: VivaPix, Doree Colenbrander

DE JURIDISCHE PROCEDURE

Er werd uiteraard bezwaar gemaakt, de gemeente verklaarde het bezwaar niet ontvankelijk. In beroep bij de rechtbank. De rechter vond het bezwaar wel degelijk ontvankelijk, op grond van de gemeentelijke beleidsregels. Beroep gegrond, de gemeente moest een beslissing op bezwaar nemen. Er volgde een hoorzitting, beslissing op bezwaar, dat reden gaf opnieuw in beroep te gaan bij de rechtbank.

De rechter veegde-hoera-de vloer aan met dit besluit. Met name omdat de gemeente in een brief voorafgaand aan dit besluit, te kennen had gegeven niet meer te zullen terugkomen op de schending inlichtingenplicht met betrekking tot de niet gemelde bankrekening.

CONCLUSIE

Foutieve besluiten, onhandig opgestelde besluiten, leiden tot onnodige juridische procedures. Dit besluit gaat de gemeente ruim 3.000 euro aan proceskostenvergoeding kosten. Om nog maar te zwijgen van de kosten die gemaakt worden door de gemeentelijke juridische afdeling en de rechtbank. Gemeenten zullen ook eens naar zichzelf moeten kijken: is de informatievoorziening naar de burger wel duidelijk genoeg over de invulling van artikel 17 Participatiewet? En worden de artikelen 31, 32, 45 en 58 lid 4, met betrekking tot de inkomstenverrekening, wel correct uitgevoerd?

De beschreven case is slechts een klein stukje van een jaar treiterbeleid door een gemeente, dat ook nog resulteerde in een 50 procent korting op de bijstand in de kerstperiode. Uiteindelijk werd deze na bezwaar teruggedraaid. Bezwaar maken kan dus zinvol zijn, maar helaas is het merendeel van de bijstandsgerechtigden te angstig; bang om hun inkomen kwijt te raken.

Kafka en Orwell schreven fictie, geen handleidingen.....

Peter Kamp, Stichting Durfhuis
Frankhuis & Twisvliet
Financieel en juridisch adviseur

FNV-LID KRIJGT TE MAKEN MET ONRECHT IN SOCIALE ZEKERHEID

DOOR: FNV-ADVOCAAT JASPER VAN OVERDAM

Onlangs besloot de gemeente Wijdmeren dat een vrouw met een bijstandsuitkering ruim 7.000 euro moet terugbetalen, omdat haar moeder eens in de week boodschappen voor haar deed. De gemeente oordeelde dat zij hiermee haar inlichtingenplicht heeft geschonden, door niet te melden dat zij in haar levensonderhoud wordt bijgestaan door haar moeder. De gemeente is volgens de Participatiewet verplicht om het hele bedrag terug te vorderen en daarnaast gehouden om een boete op te leggen, omdat er formeel sprake is van schending van de inlichtingenplicht.

Dit is geen op zichzelf staande zaak. In de praktijk komt het regelmatig voor dat een gemeente na onderzoek, of een financieel heronderzoek, op juridisch juiste gronden vaststelt dat een uitkeringsgerechtigde niet aan zijn of haar inlichtingenplicht heeft voldaan, waarna er een terugvorderingsactie volgt en er een boete wordt opgelegd, met alle negatieve gevolgen van dien voor de uitkeringsgerechtigde. Dat brengt mij op het volgende.

In het recente verleden stond ik een cliënt bij, laat ik hem X noemen. X kwam na een langdurig dienstverband in de WIA terecht en belandde uiteindelijk in de bijstand. Zodoende ontving X enkele jaren een IOAW-uitkering en een uitkering Bijzondere Bijstand.

X verschaftte op aangeven van de gemeente periodiek inlichtingen over zijn financiële situatie. Op enig moment veranderde de financiële situatie voor X doordat hij prépensioen ontving. De gemeente wordt hierover niet geïnformeerd door de pensioenuitvoerder. Van X wordt verlangd dat hij dit zelf meldt, met alle risico's van dien.

X meldde telefonisch aan de gemeente dat hij een prépensioen-uitkering zou gaan ontvangen. Na dit gesprek verkeerde X in de veronderstelling dat dit geen gevolgen had voor zijn recht op IOAW en Bijzondere Bijstand. X verschaftte daarom geen nadere inlichtingen aan de gemeente.

Geruime tijd later kwam bij een financieel heronderzoek van de gemeente aan het licht dat er (ten onrechte) geen rekening was gehouden met het prépensioen van X. X legde de gemeente uit dat dit berustte op een misverstand, omdat hij op basis van informatie van de gemeente in de veronderstelling verkeerde dat zijn prépensioen niet van invloed was op zijn recht op een uitkering. X kon dit helaas onvoldoende hard maken bij de gemeente.

Hoewel van kwade wil geen sprake was, er was duidelijk sprake van een misverstand bij X, besloot de gemeente dat een deel van de IOAW en de Bijzondere Bijstand onverschuldigd was betaald en dat er aanleiding was tot het opleggen van een forse boete, die eerst na bezwaar naar beneden werd bijgesteld. Aanvankelijk leek X met de schrik vrij te komen, omdat uit onderzoek naar de financiële draagkracht van X bleek dat hij niet in staat was om de ten onrechte genoten uitkering en opgelegde boete (terug) te betalen. X hoorde vervolgens geruime tijd niets meer van de gemeente en ging er dan ook vanuit dat de zaak tot het verleden behoorde.

Enkele jaren later, X was inmiddels al enige tijd met pensioen, kondigde de gemeente, tot zijn schrik, toch nog een financieel heronderzoek aan. De gemeente stelde zich vervolgens op het standpunt dat de beslagvrije voet¹ van X op een te laag bedrag was vastgesteld. De gemeente besloot vervolgens eenzijdig voortaan 75 euro op de AOW van X in te houden. X was verbijsterd. Zijn financiële situatie was helemaal niet veranderd, eerder slechter geworden, en nu werd er ook nog eens 75 euro per maand op zijn AOW-uitkering ingehouden. X ging dan ook in bezwaar bij de gemeente.

De gemeente hield echter voet bij stuk, waardoor X was aangewezen op een mogelijk enkele jaren durende procedure in rechte, met alle over en weer bijkomende kosten en onzekerheden van dien. X en de gemeente besloten uiteindelijk een minnelijke regeling te treffen waardoor 'het hoofdstuk' definitief kon worden gesloten. X moest daarvoor wel 'water bij de wijn doen'.

¹De beslagvrije voet is het deel van het inkomen waarop geen beslag werd gelegd.

Beide partijen hadden in de onderhavige zaak belang bij een regeling. X omdat hij in rechte een lastige te verdedigen zaak had en de gemeente omwille van de kosten van het voeren van een procedure. In de praktijk is het echter lastig om tot een regeling te komen, omdat gemeenten zich dienen te houden aan wet- en regelgeving, die niet uitnodigt of prikkelt tot het treffen van een regeling op maat.

Deze casus illustreert dat uitkeringsgerechtigden regelmatig de mist ingaan bij samenloop van uitkeringen van verschillende uitvoerders en instanties, en hierdoor ook jaren later nog in financiële problemen terecht kunnen komen.

Deze casus illustreert ook dat het opleggen van een boete een averechts effect heeft op de mogelijkheden van een uitkeringsgerechtigde om een onverschuldigde uitkering terug te betalen.

Je kunt dit soort situaties ten dele voorkomen door een betere koppeling tussen instanties, meer centralisatie. Daarnaast dienen uitkeringsinstanties meer mogelijkheden te krijgen tot het treffen van maatwerkregelingen en het afzien van boetes.

Jasper van Overdam
Advocaat

EEN VOET OP DE REM, DE ANDERE OP HET GASPEDAAL

De verontwaardiging in Nederland over hoe er met mensen die ondersteuning van de overheid nodig hebben wordt omgegaan is soms groot. De commentaren bij het verbieden door de rechter van de wet SyRI, de toeslagenaffaire, of als duidelijk wordt dat je zo maar een boete krijgt als een moeder wat boodschappen doet voor een kind met een bijstandsuitkering, zijn vernietigend. 'Dit kan toch niet', 'hoe heeft dit zo ver kunnen komen' en 'dit nooit meer', klinkt het dan eensgezind. Niet alleen vanuit de maatschappij of de journalistiek, maar ook vanuit de politiek zelf. Met het schaamrood op de kaken geven verantwoordelijke landelijke en regionale politici toe, dat dit toch echt niet de bedoeling is. Dan worden slachtoffers van de toeslagenaffaire gecompenseerd, komt er een voorstel dat gemeentes niet langer verplicht worden boetes op te leggen of wordt de nieuwe Super SyRI-wet nogmaals goed bekeken door de Eerste Kamer. Maar de vraag is: wil men echt wat doen aan de volledig doorgeslagen criminalisering van mensen die een beroep op de overheid moeten doen?

Het antwoord daarop is helaas nee. Als je door de brei van loze opmerkingen, halfbakken moties, en wollige woorden heen kijkt, zie je dat de tendens nog steeds onverminderd is; alles aan de kant voor aanpak fraude. En wordt er overal in het land nagedacht hoe controle van bijstandsgerechtigden in coronatijd kan doorgaan en zelfs aangescherpt. Zie bijvoorbeeld het initiatief van de VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) om een methode te ontwikkelen om via een app bijstandsgerechtigden te gaan controleren, zodat huisbezoeken niet meer nodig zijn.

<https://vng.nl/nieuws/app-helpt-ijssegemeenten-met-huisbezoeken-in-coronatijd>

Met deze app moeten bijstandsgerechtigden foto's maken van hun leefomgeving. Van meterstanden van het water en gas, van hun badkamer en keukenkastjes. Deze foto's worden dan door een ambtenaar beoordeeld op een mogelijk risico op bijstandsfraude. De makers van deze app en gemeenten zijn enthousiast, 'waar normaal twee ambtenaren een tijdrovend huisbezoek moet afleggen kan nu één ambtenaar dit vanachter zijn bureau doen'. En uiteraard worden de wijken waar dit soort initiatieven op worden losgelaten weer zorgvuldig gekozen op bestaande vooroordelen.

Zie bijvoorbeeld dit experiment in de wijk Oud-Krispijn in Dordrecht:

<https://vng.nl/nieuws/interventieteam-beproeft-andere-methoden-voor-handhaving>

Ook hier weer dol enthousiaste ambtenaren over digitaal opsporen van uitkeringsfraude. Mevrouw Marjan de Vos van de gemeente Dordrecht ziet echt enorm veel kansen door corona gezien haar verrassende constatering: 'Het lijkt erop dat mensen in deze tijd minder voorzichtig zijn'.

Kortom: de verontwaardiging van de laatste maanden is selectief, en de maatregelen zijn vooralsnog symptoombestrijding. Achter de schermen wordt hard gewerkt aan strengere controlemethodes op basis van risicoselectie. Vol gas, maar als er een flitsapparaat opdoemt even net doen of je afremt.

(UITKERINGS-) FRAUDE IN NEDERLAND

FEITEN EN CIJFERS: FACTSHEET FRAUDEFESTIVAL 2018

WAT IS FRAUDE?

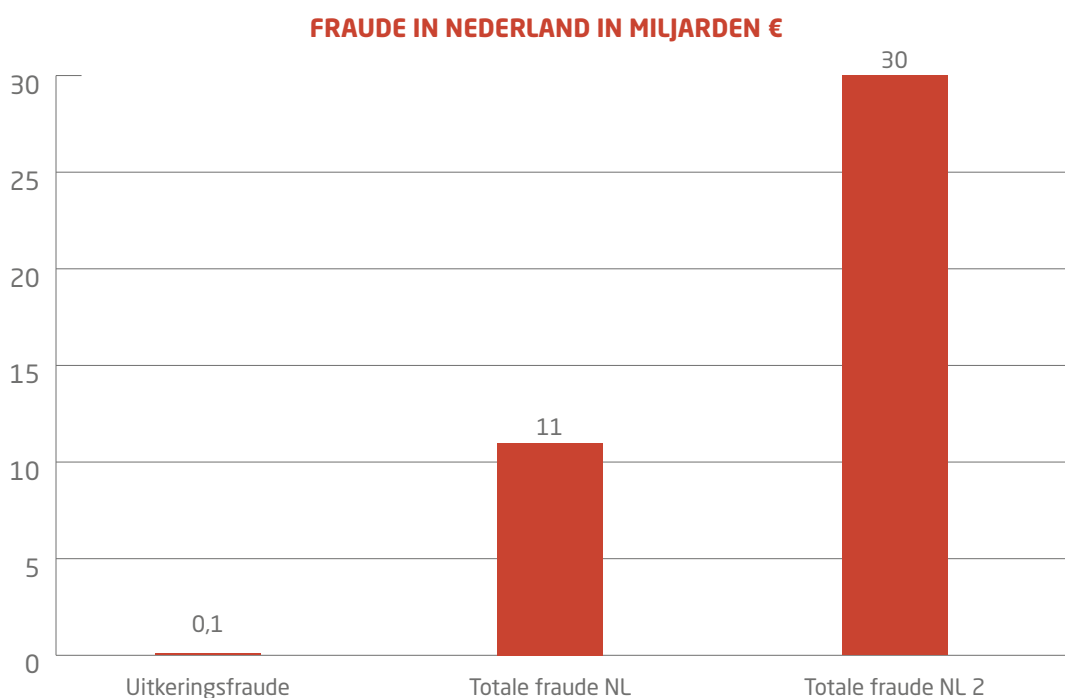
Fraude is een vorm van bedrog, waarbij zaken bewust anders worden voorgesteld dan ze zijn. Fraude is met opzet een verkeerd beeld van de werkelijkheid geven.

UITKERINGSFRAUDE IN NEDERLAND

Fraude met alleen uitkeringen wordt in Nederland op zo'n 100 miljoen euro per jaar¹ geschat. Wat fraude ons in brede zin per jaar kost, is moeilijk in te schatten.

Onderzoeks- en adviesbureaus komen op basis van ervaringen en cijfers op bedragen tussen minimaal 11 miljard tot 30 miljard² euro.

In de media worden nogal eens fouten gemaakt met fraudebedragen, vanwege dubbelstellingen of administratieve fouten. Ook worden fraudebedragen soms gekoppeld aan crimineel of illegaal geld, die niet onder fraude geteld worden.

Vergeleken bij deze bedragen is de 100 miljoen euro aan uitkeringsfraude een schamele schadepost. Dat neemt niet weg dat uitkeringsfraudeurs moeten worden aangepakt. Zij verzieken het niet alleen voor zichzelf, maar ook voor vele anderen. Want maar al te vaak wordt ook de eerlijke uitkeringsgerechtigde onterecht aangekeken op het gedrag van de frauderende uitkeringsgerechtigde. Bij een goed werkende fraudebestrijding zal men zich moeten richten op de rotte appels in de mand, en daarbij de niet-frauderende uitkeringsgerechtigden, die hun uitkering écht nodig hebben om van te leven, niet lastigvallen.

¹ Bart de Koning, Vriendjespolitiek, Fraude en corruptie in Nederland, 2018

² Pcw; Fraude kost Nederlander 600 euro per jaar (consultancy.nl 29-12-3013) en Schalke & Partners, Fraude kost samenleving 30 miljard (consultancy.nl 08 september 2014)

FRAUDEREN UITKERINGSGERECHTIGDEN WERKELIJK ZOVEEL?

Divosa, de vereniging van gemeentelijke directeuren in het sociaal domein, ziet wel dat 'de meeste bijstandsgerechtigden zich graag aan de regels houden'.

Overtredingen zijn meestal het gevolg van ingewikkelde regels.

'Relatief veel mensen in de bijstand zijn laaggeletterd en hebben een lage opleiding hebben. Daarom is de kans relatief groot dat zij de fout ingaan'.

Samenwoonfraude ontstaat bijvoorbeeld vaak geleidelijk, zegt Divosa:

'Mensen ontmoeten iemand met wie het klikt, spreken een paar keer af, blijven een nachtje slapen, na een tijdje wat vaker, eten samen, enzovoort. Als ze eenmaal beseffen dat hun relatie gevolgen heeft voor hun uitkering, durven velen dit niet meer te melden, uit angst voor naheffing'.

De gemeente Nijmegen deed in 2015 een proef, waarbij bijstandsgerechtigden niets hoefden terug te betalen als ze toegaven dat ze samenwoonden. Dit leidde ertoe dat mensen tijdens voorlichtingsbijeenkomsten, in het bijzijn van andere bijstandsgerechtigden, hun hand opstaken en de volgende dag hun uitkering lieten aanpassen.

IEDEREEN IS EEN MOGELIJKE FRAUDEUR

Onderzoekers Hertogh en De Winter van de Rijksuniversiteit Groningen stellen dat in Nederland op dit moment de gedachte is dat iedereen die een uitkering ontvangt een mogelijke fraudeur is, tenzij je het tegendeel bewijst. Uit hun onderzoek³ blijkt dat een harde aanpak fraude juist in de hand werkt. Veel mensen vinden dat fraude harder aangepakt moet worden, maar nergens blijkt uit dat dat goed werkt. Eerdere onderzoeken hiernaar werden vooral gedaan door handhavers en beleidsmakers. Aan bijstandsgerechtigden of WW'ers zelf werd tot nu toe nauwelijks iets gevraagd over hun ervaringen. Hertogh en De Winter concluderen dat de aanpak van uitkeringsfraude, waarbij de nadruk ligt op boetes en straffen, in de praktijk averechts werkt. Het leidt volgens hen tot frustraties bij de instanties die het harde beleid moeten uitvoeren. Daar komt bij dat nadruk op de aanpak veel minder effectief is dan vaak wordt gedacht en leidt tot een verslechtering van het contact met WW'ers en

uitkeringsgerechtigden. In 2017 constateerden gemeenten ruim 30.000 overtredingen van de inlichtingplicht- oftewel mogelijke fraude door bijstandsgerechtigden⁴. Dat betekent dat de meeste uitkeringsgerechtigden zich goed aan hun plichten houden.

ONBEWUST

Vaak gebeurt fraude niet eens bewust. Dit komt omdat er bij uitkeringsgerechtigden veel onduidelijkheid bestaat over wat wel en niet mag in de bijstand. Er zijn zoveel regelingen dat veel mensen niet meer weten waarop zij recht hebben en financiële planning bijna onmogelijk is. In 2014 waren er in totaal 27 verschillende inkomensregelingen waarop een huishouden mogelijk aanspraak op kon maken.

De term 'inkomen' had maar liefst zeven totaal verschillende omschrijvingen⁵, zoals verzamelinkomen, toetsingsinkomen, besteedbaar inkomen en netto-inkomen. En voor het aanvragen van bijvoorbeeld kwijtschelding van gemeentelijke belastingen moeten soms wel vijftien bewijsstukken worden overlegd. Bovendien veranderen de regels nogal eens. De Nationale Ombudsman concludeerde in 2013 al dat overheidsregelingen zo complex, onoverzichtelijk en onvoorspelbaar in hun uitwerking zijn en dat dit tot meer probleemschulden leidt.

BENADERING ALS POTENTIËLE FRAUDEUR WERKT AVERECHTS

Uit het onderzoek naar de aanpak van uitkeringsfraude blijkt verder, dat wanneer uitkeringsgerechtigden voortdurend benaderd worden als mogelijke fraudeurs, het contact tussen instantie en de uitkeringsgerechtigde beschadigd kan raken. Bij sommigen kan er zelfs een omslag komen, waarbij ze zich méér als fraudeur gaan gedragen.

Ruim 50 procent van de ondervraagden uit het onderzoek zegt het UWV of de Sociale Dienst te ervaren als 'politieagent'. Slechts 25 procent ziet hen als 'begeleider'. Een bijstandsgerechtigde klaagde er bijvoorbeeld over dat hij een brief kreeg van de Sociale Dienst waarin stond dat 'zelfs het kleinste foutje, per ongeluk gemaakt, zeer zwaar afgestraft zou worden met fikse kortingen op de uitkering'. Die had daar tot op de dag van vandaag stress van. Bij bijna de helft van de ondervraagden was het vertrouwen in de overheid gedaald na hun laatste ervaring met de Sociale Dienst.

³Harde aanpak uitkeringsfraude werkt averechts (website Rijksuniversiteit Groningen)

⁴Volkskrant 16 juni 2018

⁵Deloitte

Ook medewerkers van het UWV of de Sociale Dienst zelf vinden de regels soms te hard en te streng en slecht aansluiten bij de praktijk. Het blijkt dat zij in hun dagelijks werk regelmatig afwijken van de strenge regels. Zo schafte een ambtenaar voor een bijstandsgerechtigde een set nieuwe winterbanden aan, zodat een man - een alleenstaande vader die geen geld had voor de banden - veilig naar zijn nieuwe baan kon rijden en na werktijd zijn kinderen kon ophalen van de crèche. Puur volgens de regels had de man helemaal geen recht op een vergoeding voor winterbanden. Maar de teammanager van de Sociale Dienst dacht: 'Deze man is enorm goed op weg, laten we hem een handje helpen'.

Hertogh en De Winter concluderen dat de centrale vraag van bijstandsconsulenten moet veranderen van 'Ben jij een fraudeur of niet?' in 'Wie zit hier nu voor mij?'

WIE ZIJN DE UITKERINGSGERECHTIGDEN ANNO 2018?

UWV-directeur Tof Thissen⁶ denkt dat er van de 1,2 miljoen werklozen zeker 600.000 weer aan het werk kunnen. Tegelijk zegt hij daarmee dat de overige 600.000 werkzoekenden langs de kant blijven staan. Onder de uitkeringsgerechtigden zijn dat de meest kwetsbare mensen: mensen met een beperking, mensen met te weinig pensioen en mensen die tegenslagen te verwerken hebben gekregen. Juist voor deze mensen wil de FNV zich hard maken!

WAT WIL DE FNV:

- **De FNV wil evenrediger straffen voor fraude.**

Het klopt niet dat een fraudeur van een miljoenenverduistering zijn geld mag houden en een taakstraf van 240 uur krijgt, terwijl een uitkeringsgerechtigde die zijn gegevens onvolledig of onjuist invult per direct 2 maandinkomens moet inleveren.

- **De FNV wil dat niet-frauderende uitkeringsgerechtigden niet worden lastiggevallen.**

- **De FNV wil een verhoging van het wettelijk minimumloon (WML) tot 130 procent.**

Dit wordt algemeen gezien als het bedrag dat iemand nodig heeft om redelijk rond te kunnen komen, zonder allerlei aanvullende financiële ondersteuning. Door de koppeling tussen het WML en de uitkeringen verbetert eveneens het inkomen van mensen met een uitkering. Zo krijgen mensen voldoende inkomen en kunnen een fatsoenlijker bestaan opbouwen.

- **FNV wil nader onderzoek naar mogelijke vormen van een basisinkomen.**

- **De FNV wil dat bij fraudebestrijding de privacy van de burger gewaarborgd is.**

⁶ FD, 26-08-2018 190182

